

Competències bàsiques de l'àmbit personal i social

**A FAVOR
DE L'ÈXIT
ESCOLAR**

Identificació i desplegament
a l'educació secundària obligatòria

Competències bàsiques de l'àmbit personal i social

Identificació i desplegament
a l'educació secundària obligatòria

URL: www.gencat.cat/ensenyament



Aquest llibre està publicat amb una llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObra Derivada 4.0.

No es permet l'ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Aquest document ha estat elaborat per un grup de treball coordinat pel Dr. Jaume Sarramona.

© **Generalitat de Catalunya**
Departament d'Ensenyament

Elaboració: **Direcció General d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat**

Edició: **Servei de Comunicació i Publicacions**

1a edició: **juliol de 2018**

Disseny de la coberta: **Estudi Carme Vives**

Índex

Presentació	4
Introducció	5
Competències bàsiques de l'àmbit personal i social	8
Dimensió autoconeixement	9
• Competència 1. Prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal.....	10
Dimensió aprendre a aprendre	18
• Competència 2. Conèixer i posar en pràctica estratègies i hàbits que intervenen en el propi aprenentatge.....	19
• Competència 3. Desenvolupar habilitats i actituds que permetin afrontar els reptes de l'aprenentatge al llarg de la vida.....	26
Dimensió participació	33
• Competència 4. Participar a l'aula, al centre i a l'entorn de manera reflexiva i responsable.....	34
Annex 1 Relació dels continguts clau de l'àmbit personal i social amb els altres àmbits, l'acció tutorial i els projectes transversals	40
Annex 2 Proposta d'entrevista personal	41
Annex 3 Exemples de tractament de les competències de l'àmbit personal i social en competències dels altres àmbits	44
Annex 4 Portals i documents de referència	53
Glossari	56

Presentació

El Govern de la Generalitat de Catalunya, mitjançant el Departament d'Ensenyament, promou i lidera un conjunt d'accions a favor de l'èxit escolar, amb l'objectiu de millorar els resultats educatius i reduir les taxes de fracàs escolar i d'abandó dels estudis.

La Unió Europea ha establert objectius educatius, en el marc de l'Estratègia Europa 2020 (ET-2020), que han de permetre l'assoliment d'una economia intel·ligent, inclusiva i sostenible. Uns objectius que Catalunya assumeix i que l'obliguen a focalitzar els esforços del Govern en la millora dels resultats escolars i del nivell formatiu dels ciutadans, per aconseguir el ple desenvolupament personal, professional i social al llarg de la vida.

D'altra banda, d'acord amb l'article 97 de la LEC (Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació), els centres exerceixen l'autonomia pedagògica, a partir del marc curricular establert en el Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria, on es concreten les competències bàsiques, els continguts i els criteris d'avaluació.

Dins d'aquest marc de referència, el Departament d'Ensenyament ha impulsat l'elaboració de diversos documents per al desplegament i concreció de les competències associades als diferents àmbits del currículum. El document que ara presentem correspon a les competències bàsiques de l'**àmbit personal i social**. Es tracta d'un àmbit transversal que abraça qualsevol espai i temps d'aprenentatge. Amb aquest document es completa la col·lecció dedicada al desplegament de les competències bàsiques de l'educació secundària obligatòria.

Els elements que componen el document aporten informació relativa a l'assoliment de les competències de l'àmbit al final de l'etapa educativa, la identificació dels continguts clau associats a cada competència, les orientacions metodològiques i d'avaluació per a l'aplicació a l'aula, i exemples d'activitats d'avaluació amb els seus indicadors.

Aquest document ha estat elaborat amb la participació de professionals de l'àmbit universitari i de professorat dels centres de secundària de Catalunya.

El treball dut a terme ha de contribuir a continuar avançant en la millora de la qualitat del sistema educatiu del nostre país, en l'actualització professional dels nostres docents i, en definitiva, en la millora de l'èxit educatiu del nostre alumnat.

Conseller d'Ensenyament

Introducció

El Departament d'Ensenyament ha elaborat aquest document d'orientacions per al desplegament de les competències bàsiques en l'àmbit personal i social per a l'alumnat de l'educació secundària obligatòria (ESO), amb la finalitat d'ajudar els centres a desenvolupar les competències vinculades a aquest **àmbit transversal**.

El currículum competencial posa en valor el desenvolupament de les competències transversals com a base imprescindible del procés global d'ensenyament i aprenentatge. L'àmbit personal i social es fa ressò del canvi pedagògic que s'està experimentant a les aules, on s'evidencia la necessitat de la personalització dels aprenentatges, ja que cada alumne és únic.

Les competències d'aquest àmbit estan relacionades amb aspectes del creixement i aprenentatge de l'alumne, el qual es troba en un procés maduratiu crucial per al seu desenvolupament integral, que es caracteritza pels diferents canvis físics, cognitius, emocionals, relacionals, morals, etc., que experimenta. L'assoliment d'aquestes competències ha de permetre que el jove construeixi el seu propi projecte de vida per interactuar i participar en el context d'un món plural i canviant.

En aquest sentit, la tasca docent ha de tenir en compte la construcció de la identitat personal de l'alumne a partir de l'autoconeixement i de l'assoliment de l'autonomia per garantir l'aprenentatge al llarg de la vida.

Igualment, la pràctica educativa, guiada pel principi de **coeducació**, ha de potenciar la construcció de les identitats personals, culturals o de gènere des del respecte a la diversitat, i ha de fomentar el desenvolupament integral de tots els alumnes. Cal promoure el reconeixement del dret a la diferència individual en un marc de respecte als valors comuns i, alhora, plurals, propi de les societats democràtiques. Aquest reconeixement contribueix a la comprensió de la pròpia identitat de l'alumne, a la cohesió social, al mateix temps que posa els fonaments de la **interculturalitat**.

Per tots aquests motius, l'actuació docent ha de generar confiança i expectatives positives que acompanyin l'alumne en la configuració de la seva autoestima. Per això, s'ha de promoure l'**acompanyament** i la **personalització de l'aprenentatge** dins el marc d'un sistema inclusiu, que vetlla per l'atenció a tot l'alumnat. Els equips de centre són responsables de generar les condicions adequades a l'aula i en diferents espais d'aprenentatge perquè l'alumne assoleixi les competències de l'àmbit. Cal dissenyar entorns d'aprenentatge que permetin afavorir la resposta educativa singularitzada en funció de les expectatives, interessos o circumstàncies personals de cada estudiant, i dels recursos i mesures d'atenció a tot l'alumnat disponibles als centres educatius. Per això, és necessari conèixer el punt de partida, la situació personal, les característiques de cada alumne, per tal d'orientar-lo i acompanyar-lo en el seu desenvolupament personal i social.

Els elements que componen aquest document són: les dimensions, les competències, els continguts clau, les orientacions metodològiques i les orientacions per a l'avaluació. El document es completa amb 4 annexos i un glossari.

Les competències d'aquest àmbit s'han agrupat en tres dimensions: autoconeixement, aprendre a aprendre i participació, totes interrelacionades, amb l'objectiu de potenciar el creixement individual i social de l'alumne (vegeu la figura 1). Cal considerar-les com una continuació de les adquirides al llarg de l'etapa de l'educació primària; en particular, es vinculen als àmbits d'**aprendre a aprendre** i d'autonomia i iniciativa personal.

Per a cada competència s'han establert uns **continguts clau**, que es poden treballar des de qualsevol àmbit, matèria o projecte, així com des dels temps i espais de tutoria, atès el seu caràcter transversal. Aquests continguts, tot i ser concrecions de l'àmbit personal i social, formen part de la pràctica docent habitual, com són,

entre d'altres, la planificació dels aprenentatges o l'actitud de superació personal. A l'annex 1, a mode d'orientació, s'inclou una relació entre els continguts clau de l'àmbit personal i social amb la resta d'àmbits i projectes transversals de centre.

Cal tenir en compte la importància del modelatge docent en el procés d'aprenentatge de l'alumne pel que fa a l'adquisició d'hàbits i estratègies per aprendre. Aquest modelatge ha de ser compartit en el si dels equips de centre i ha de mantenir coherència perquè l'alumne pugui transferir autònomament aquests hàbits i estratègies a situacions de la vida quotidiana.

A les **orientacions metodològiques** es proposen estratègies, eines i recursos per facilitar la tasca pedagògica dels docents i permetre l'assoliment de les competències als alumnes; els equips docents podran trobar-ne d'altres que s'adeqüin a la realitat dels centres, si escau. Aquestes orientacions estan fonamentades en les evidències de la tradició pedagògica, així com en les teories de l'aprenentatge i els referents pedagògics actuals. Darrerament, s'hi han afegit els estudis i les aportacions de la neurociència aplicada a l'educació, que descriuen els processos d'aprenentatge amb vista a l'èxit educatiu; en particular, el paper que tenen les emocions en l'aprenentatge i la manera com interactuen en la relació amb el docent i amb els companys, i en la implicació de l'adolescent en el seu procés de creixement personal.

Mantenir l'interès, estimular, encoratjar, ajudar a gestionar l'estrès, fer reflexionar l'alumne sobre què fa i per què ho fa (reflexió metacognitiva), en definitiva, acompanyar, són estratègies que contribueixen a l'avenç del procés d'aprenentatge de l'alumne.

Les bones pràctiques de treball competencial de qualsevol àmbit es relacionen amb propostes pedagògiques com són projectes, estudi de casos, situacions problemàtiques, preguntes obertes que generin un conflicte cognitiu, etc., que estiguin contextualitzades i vinculades als interessos dels alumnes per afavorir els aprenentatges. En el cas de l'àmbit personal i social, qualsevol situació quotidiana que es pugui extrapolar a un context més general o complex, pot servir com a punt de partida per a l'anàlisi i la reflexió. Per això, cal insistir en la necessitat d'establir unes estratègies metodològiques compartides en els centres i el foment d'un treball col·laboratiu en els claustres i en els equips de centre. Això comporta la necessitat de crear les condicions per establir una cultura de centre en què es treballi de manera que els professors intercanviïn i comparteixin les experiències més adequades per promoure l'aprenentatge efectiu entre els alumnes. A més, s'han d'acordar la planificació de les competències, els continguts prioritaris i els indicadors per avaluar, en funció de les característiques dels alumnes, atès que la responsabilitat de l'avaluació de les competències ha de ser compartida per tot l'equip docent que intervé en l'educació de l'alumne; per tant, les decisions que es prenen en aquest àmbit, s'han de fer de forma col·legiada.

Atès el seu caràcter preferentment actitudinal s'ha optat per no graduar les competències, tal com s'esdevé en l'àmbit de cultura i valors i en algunes competències d'altres àmbits. A les **orientacions per a l'avaluació** es proposen agrupacions d'indicadors amb el registre sistemàtic de la freqüència observada, que serveixen de guia per al seguiment del nivell d'assoliment de les competències per part de l'alumne. Alhora, el caràcter formador i autoregulator de l'avaluació ha de permetre que l'alumne prengui consciència dels seus avenços i, per tant, que pugui regular el seu propi procés d'aprenentatge.

Les activitats d'avaluació suggerides per a les diverses competències suposen la utilització sistemàtica i simultània de determinats instruments al llarg de tota l'etapa. Per reforçar l'avaluació formadora, els docents han de recollir evidències, sobretot a través de l'observació, i utilitzar l'autoavaluació i la coavaluació dels alumnes. Quan es requereixi com a element de contrast, es pot demanar la participació de les famílies. En l'àmbit personal i social, la col·laboració de l'entorn familiar pot servir per a la triangulació de les evidències i, en conseqüència, per a l'acompanyament de l'alumne en la seva evolució personal i en la presa de decisions contínua.

Considerant l'avaluació formativa i formadora de l'alumne, i per fer més eficient la triangulació esmentada, és recomanable utilitzar el portafolis o carpeta personal d'aprenentatge al llarg de tota l'etapa. Aquest instrument

permet recollir evidències de les activitats realitzades, que han d'anar acompanyades de reflexions sobre el creixement personal i l'aprenentatge. Aquestes reflexions són importants per a l'autoconeixement de l'alumne, al mateix temps que serveixen també per a l'autoregulació dels aprenentatges.

Un altre instrument d'avaluació que cal tenir en compte és l'entrevista personal, que s'ha de caracteritzar per la creació d'un clima de confiança entre el docent i l'alumne. El diàleg constructiu els permet reflexionar sobre el grau d'autoconeixement del jove com a persona, aprenent i ciutadà. Per a cada competència, es proposen qüestions a tractar adequades als continguts propis que les caracteritzen i a l'annex 2 s'ofereix un model complet d'entrevista personal.

Aquests dos instruments, la carpeta personal d'aprenentatge i l'entrevista, poden servir de base per a l'elaboració del full de seguiment intern i del consell orientador de l'alumne.

Per tal de palesar el caràcter transversal de l'àmbit personal i social, a l'annex 3 es faciliten exemples de la vinculació de les competències d'aquest àmbit amb d'altres de la resta d'àmbits.

D'altra banda, a l'annex 4 es dona una relació de portals i documents de referència relatius a l'àmbit.

En conclusió, les competències de l'àmbit personal i social que es descriuen en aquest document han de servir per afavorir el creixement global dels alumnes, com a persones i com a aprenents. El treball competencial i els processos d'acompanyament i orientació han de col·laborar en la construcció de l'autonomia i de la identitat personal, social i ciutadana de cada alumne durant l'etapa adolescent, per fomentar el compromís i fer possible que en el futur puguin contribuir a la millora social com a ciutadans de ple dret amb responsabilitats compartides.

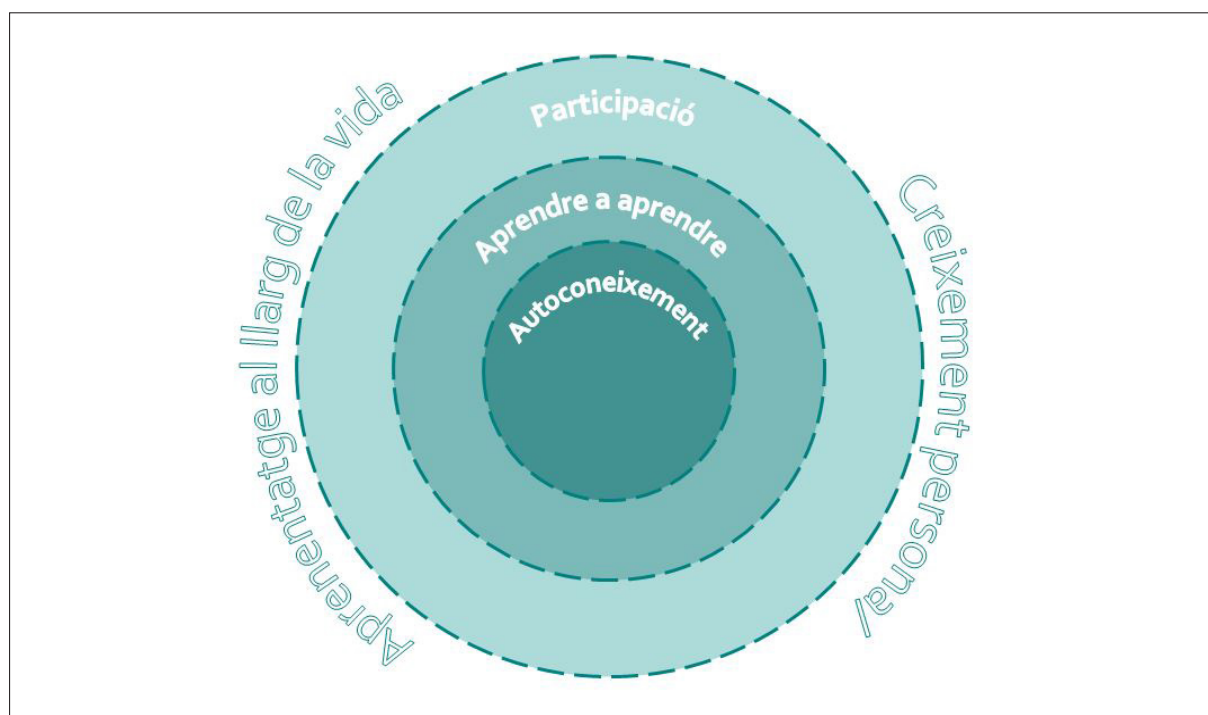
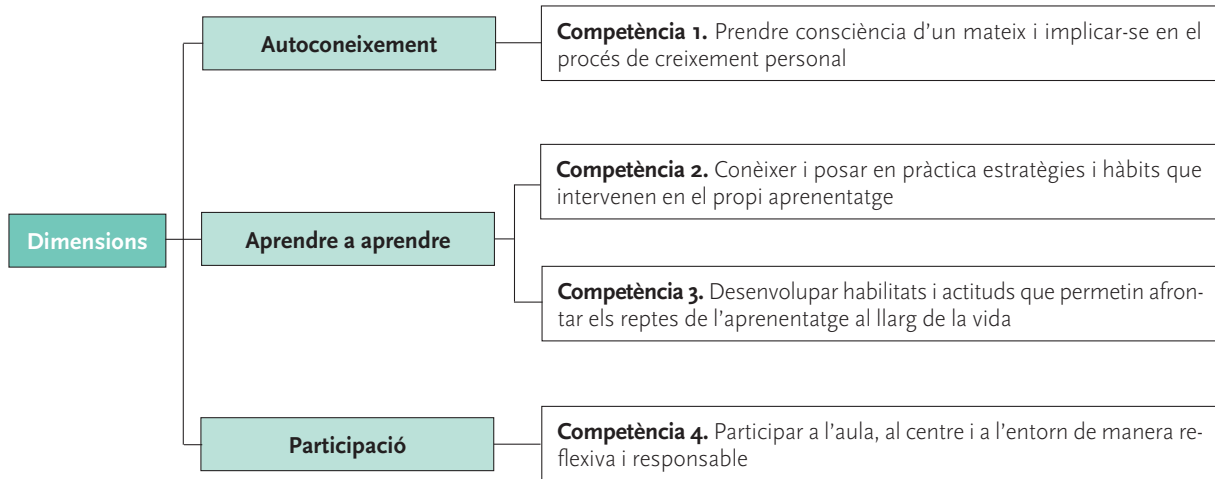


Figura 1. Representació de les relacions entre les dimensions de l'àmbit personal i social

Competències bàsiques de l'àmbit personal i social



Dimensió autoconeixement

L'adolescència és una etapa de transició en què el jove experimenta grans canvis i haurà d'adquirir el control sobre les seves pròpies decisions, que li permetin, de forma progressiva, enfortir la seva autoestima i fer-se autònom per actuar en el món dels adults.

L'autoconeixement i la construcció de la pròpia personalitat són factors fonamentals per a l'adaptació de l'adolescent a l'entorn escolar i social. L'autoconeixement, que s'inicia a la infantesa i continua al llarg de la vida, inclou, entre d'altres aspectes, l'acceptació de la imatge d'un mateix i l'autoconcepte, el coneixement dels trets fonamentals de la pròpia personalitat, la valoració de les qualitats personals, l'adquisició d'hàbits saludables, l'enfortiment de l'autoestima, la gestió positiva de l'estrès i les emocions, el descobriment de la pròpia sexualitat, el reconeixement de les pròpies limitacions i el compromís de millora amb el creixement personal.

Aquests aspectes esdevenen essencials per al desenvolupament de l'adolescent, com a aprenent i com a persona que es va construint en una societat connectada i oberta als altres. És, per tant, específic d'aquesta dimensió poder facilitar als alumnes les eines i estratègies que permetin l'autoreflexió i l'adquisició de consciència sobre les pròpies habilitats i característiques físiques, cognitives, emotives..., que li permetin consolidar la seva pròpia identitat i personalitat en un context plural i multicultural, és a dir, complex.

Aquesta dimensió es concreta en:

- **Competència 1.** Prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal

La competència descriu dos aspectes: l'autoconeixement i la implicació en el creixement personal. Ambdós contribueixen al desenvolupament integral de la persona i es construeixen a partir de la interacció amb els altres. També dialoguen amb les altres dimensions de l'àmbit, de manera que l'autoconeixement conflueix en la dimensió d'aprendre a aprendre: autoconeixement de l'alumne com a aprenent, a nivell individual o cooperatiu, i en la dimensió participació: autoconeixement per poder formar part activa de la vida del centre escolar i de l'entorn.

En definitiva, l'autoconeixement és la base de la construcció de la identitat personal, la qual es fa efectiva en contínua relació amb els altres.

COMPETÈNCIA 1

Prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal

Explicació

Conèixer-se a si mateix forma part d'un procés individual complex i sempre inacabat que posa en joc les mateixes capacitats que es pretenen conèixer. Aquesta mirada introspectiva possibilita, d'una banda, el reconeixement de les pròpies característiques físiques, cognitives i emocionals i, d'una altra, el compromís de millora per superar dificultats personals.

Aquesta competència és bàsica i està interrelacionada amb les altres competències de l'àmbit, de manera que es van adquirint totes alhora i es retroalimenten mútuament; així, la presa de consciència sobre el procés de construcció personal interacciona, a través de la pertinença a la comunitat, amb la competència de participació i es vincula amb les competències de l'aprendre a aprendre, per mitjà de l'aprenentatge individual i cooperatiu.

Així mateix, està relacionada amb l'àmbit d'iniciativa personal i emprenedoria de l'ensenyament primari. Suposa un aprofundiment de l'autoconeixement en la nova etapa adolescent que comença a l'educació secundària. Tot i la complexitat d'aquest procés, el jove ha d'aprendre a endinsar-se en si mateix per construir una imatge del seu propi jo, que li servirà, al mateix temps, per prendre decisions de forma autònoma i acostar-se a la comprensió dels altres i del món que l'envolta. Aquest autoconeixement esdevé també un element de reconeixement dels altres, en un context de pluralitat d'identitats culturals, lingüístiques, de gènere, religioses... D'aquesta manera, la construcció identitària, sovint complexa, ha de fer-se amb els altres des de l'esperit crític envers la cultura pròpia i l'aliena.

Així doncs, atès que l'exercici d'introspecció, amb la consegüent autoavaluació, és un procés que ha de tenir continuïtat al llarg de l'etapa educativa i, fins i tot, més enllà, s'ha de fer camí cap al foment de la capacitat de millora, el desig de progressar i el creixement personalment i en societat. La confiança en les pròpies capacitats i la perseverança a millorar-les són essencials per emprendre les iniciatives necessàries amb la finalitat d'assolir objectius concrets per afrontar els reptes de la vida. De forma anàloga a la funció de la plasticitat neuronal, la pràctica de convertir en oportunitats les mancances o errors ajuda a superar les dificultats i habitar-se a modular respostes eficaces a problemes cada vegada més complexos.

En conclusió, aquesta competència resulta fonamental pel fet que, d'una banda, posa les bases de la construcció autoreflexiva de la persona amb vista al seu desenvolupament integral i, de l'altra, perquè es troba imbricada en totes les altres competències de l'àmbit.

Continguts clau

- Capacitats físiques i sensorials: motricitat, percepció i autopercepció, coordinació, etc.
- Capacitats cognitives: raonament, comunicació, indagació, imaginació, creativitat, etc.
- Capacitats emocionals: emocions, sentiments, estats d'ànim, etc.
- Hàbits saludables: alimentació, descans, higiene, exercici físic, gestió de l'estrès, etc.
- Actitud de superació personal.

Orientacions metodològiques

Aquesta competència conté components cognitius i actitudinals que impliquen l'autoreflexió de l'alumne de cara al compromís de millora respecte del seu desenvolupament personal. Per això, la seva consecució s'ha de potenciar des de tots els àmbits i totes les matèries, i també en la tasca d'acció tutorial que, de forma conjunta, exerceix l'equip docent. En aquest sentit, la coordinació de l'equip docent i la programació didàctica han de tenir en compte temps i espais que facilitin la reflexió personal de l'alumne en el context dels àmbits i més enllà d'ells.

Al llarg del currículum, es troben competències que tenen en compte aspectes metacognitius; en són exemples, entre d'altres, la competència 7 de l'àmbit de l'educació física (*Utilitzar recursos expressius del propi cos per a l'autoconeixement i per comunicar-se amb els altres*) o la competència 1 de l'àmbit de cultura i valors (*Actuar amb autonomia en la presa de decisions i ser responsable dels propis actes*). És convenient facilitar espais d'introspecció també en les diferents matèries i projectes. Caldrà, doncs, que l'equip docent, de forma coordinada, tingui en compte les activitats encaminades a l'assoliment i avaluació de la competència en la planificació de curs.

Entre les activitats didàctiques a realitzar es poden esmentar les següents:

- Aplicació d'instruments d'autoconeixement, que permeten valorar els punts forts i febles de la pròpia personalitat, per tal de reforçar o compensar les possibles dificultats personals.
- Entrevistes personals que poden facilitar la reflexió de l'alumne per desplegar el seu autoconeixement.
- Realització de jocs de rol i simulacions, que permeten a l'alumne sortir del seu punt de vista personal i assumir altres perspectives.
- Organització de debats i activitats de treball compartit, a partir dels quals s'observa la capacitat de comunicació, persuasió, timidesa, raonament..., de cada alumne, per després poder realitzar converses i reflexions personalitzades amb ells.
- Elaboració d'un diari personal, que reculli moments significatius en la trajectòria vital de l'alumne, i on reflexioni sobre les seves capacitats, habilitats, actituds... Una variant útil, per treballar l'autoregulació de les emocions, és el diari d'emocions, en què es poden analitzar quines són les més freqüents en situacions diverses i reflexionar sobre les causes.
- Organització de xerrades específiques.

A més, el professor podrà complementar aquestes activitats amb observacions realitzades en contextos formals o informals, com poden ser els passadissos, les sortides, l'esbarjo, els viatges..., per tal que es puguin contrastar.

A continuació es proposa una activitat aplicant el primer instrument d'autoconeixement esmentat més amunt. L'objectiu és que l'alumne identifiqui els elements que el constitueixen com a persona i, per tant, l'ajudin a conèixer-se millor. Més enllà del coneixement d'un mateix i del seu entorn, s'hauria de poder mostrar que certs punts febles poden convertir-se en fortaleces o en oportunitats. Aquesta activitat es pot proposar preferentment per a alumnes de primer o segon d'ESO i per portar-la a terme, és necessari un modelatge que guiï els alumnes.

El professor plantejarà una taula de quatre caselles semblant a la que es mostra a continuació i, entre tots els alumnes, aniran completant-la. L'exemple és una aproximació, extreta de l'eina DAFO, utilitzada en diversos àmbits d'anàlisi de situacions.

A. Punts febles interns	B. Punts forts interns
Febleses de personalitat, cognitives, físiques, etc.	Fortaleses de personalitat, cognitives, físiques, etc.
C. Punts febles externs	D. Punts forts externs
Obstacles o dificultats que no depenen d'un mateix.	Oportunitats o situacions que permeten la millora personal.

Es podria analitzar un personatge escollit pels alumnes o adequat als continguts que s'estiguin treballant. Aquesta activitat es pot fer des de qualsevol àmbit: en el context de l'educació física, amb l'exemple d'un o una esportista; en l'àmbit social, per mitjà d'un personatge històric; en l'àmbit matemàtic o en l'àmbit artístic, amb una figura rellevant, etc.

A tall d'exemple, i dins de l'àmbit lingüístic, es proposa analitzar el personatge de Harry Potter, que destaca precisament perquè és capaç de convertir les debilitats en fortaleses o bé de compensar-les amb altres aspectes positius.

Punts febles interns	Punts forts interns
<ul style="list-style-type: none"> – És impulsiu. – És competitiu. – No és bon estudiant en Endevinació i en Pocions. – Té una cicatriu al front. – Té por de Voldemort. ... 	<ul style="list-style-type: none"> – De vegades li serveix la impulsivitat perquè encerta en les intuïcions. – Esdevé un dels millors jugadors de <i>quidditch</i>. – És molt bo en Forces del Mal i Encanteris. – La cicatriu l'identifica com l'escollit per vèncer Voldemort. – Transforma la por en prudència. ...
Punts febles externs	Punts forts externs
<ul style="list-style-type: none"> – És orfe. – Viu amb uns oncles que no l'estimen. – Voldemort el vol matar. – El professor Snape el vol veure fracassar. – Draco Malfoy trama conspiracions en contra d'ell i dels seus amics. ... 	<ul style="list-style-type: none"> – Hereta les arts màgiques dels seus pares. – Dumbledore el protegeix. – A Hogwarts té l'oportunitat de fer bons amics. – S'enfronta a situacions en què ha d'aprendre a defensar-se fins al punt que acaba vençant el seu pitjor enemic. – Aprofita la maldat dels enemics per desenvolupar les pròpies capacitats per vèncer-los. ...

Aquest exercici també es pot fer per a alumnes de tercer o quart de l'ESO, proposant una reflexió sobre la complexitat de la construcció de la identitat personal. Els alumnes poden analitzar, per exemple, el text del rap de **Gaël Faye** (músic i escriptor nascut a Burundi, testimoni del genocidi tutsi de Ruanda).

Aquesta activitat es pot realitzar des de diversos àmbits curriculars o d'altres projectes transversals. En primer lloc, caldria fer una cerca sobre les característiques identitàries que configuren la personalitat de l'autor. I seguidament analitzar un fragment del rap **Métis** ('Mestís') com el que es proposa a continuació, que reflecteix la complexitat i el dinamisme de la construcció de la identitat personal:

Blanc et noir, quand le sang dans mes veines se détraque	<i>Blanc i negre, quan la sang de les meves venes embogeix</i>
Je suis debout aux confluents du fleuve et du lac	<i>Estic davant la confluència del riu i del llac</i>
Mon métissage ce n'est pas l'avenir de l'humanité	<i>El meu mestissatge no és el futur de la humanitat</i>
Mon métissage c'est de la boue en vérité	<i>El meu mestissatge és fang en veritat</i>
Quand deux fleuves se rencontrent	<i>Quan conflueixen dos rius</i>
Ils n'en forment plus qu'un et par fusion nos cultures deviennent indistinctes	<i>Només fan un i, per fusió, les nostres cultures esdevenen indistintes</i>
Elles s'imbriquent et s'encastrent pour ne former qu'un bloc d'humanité debout sur un socle	<i>S'imbriquen i s'ajunten per formar un bloc d'humanitat dempeus sobre un pedestal</i>
Et quand deux fleuves se rencontrent	<i>I quan conflueixen dos rius</i>
Ils n'en forment plus qu'un et par fusion nos cultures deviennent indistinctes	<i>Només fan un i, per fusió, les nostres cultures esdevenen indistintes</i>
Elles s'imbriquent et s'encastrent pour ne former qu'un bloc d'humanité	<i>S'imbriquen i s'ajunten per formar un bloc d'humanitat</i>

A partir d'aquest exemple es proposa la reflexió sobre què és la identitat personal. Caldria que l'alumne, a partir del text de la peça musical i de les informacions recollides sobre la biografia de l'autor, pensi sobre els elements que configuren la identitat de Gaël Faye i que reconegui diferents elements identitàris: família, llengua, nació, gènere, religió..., es poden utilitzar figures o personatges similars a proposta dels alumnes o a iniciativa del docent.

Després d'aquest exercici col·lectiu, el professor demanarà a l'alumne que faci la seva pròpia taula en què identifiqui quins són els seus punts forts i febles interns i externs. L'anàlisi hauria de mostrar, entre d'altres elements, com molts dels aspectes negatius poden esdevenir una oportunitat de millora o una ocasió per al canvi.

Perquè l'alumne es pugui expressar sense sentir-se condicionat, el lliurament d'aquesta activitat al docent ha de ser voluntari. També pot completar-la amb les aportacions voluntàries que li puguin donar altres companys, amics o familiars. Totes les dades que han servit d'autoanàlisi han de registrar-se en la carpeta personal d'aprenentatge. Al llarg del curs, l'alumne pot anar revisant i, si escau, modificant, els elements de l'autoconeixement.

A partir de l'activitat d'autoreflexió, el professor plantejarà a l'alumne que ompli el següent full d'autoavaluació amb relació a l'activitat que s'acaba de descriure, que li haurà de lliurar. Té com a objectiu constatar que l'alumne ha fet una introspecció, que ha reflexionat sobre qui és i el que configura el seu context personal.

1. Quins aspectes t'han resultat més difícils de contestar? Valora-ho en una escala de l'1 al 4 i explica per què.

Casella	Escala	Per què?
A (punts febles interns)		
B (punts forts interns)		
C (punts febles externs)		
D (punts forts externs)		

2. Has descobert que algun punt feble, intern o extern, podia esdevenir un punt fort per a tu? Posa'n un exemple.

Punt feble	Punt fort
→	

3. Marca quin o quins aspectes consideres que té més importància per a tu. Per què?

A	B	C	D	Per què?

4. Escriu sobre el que hagis descobert o t'hagi cridat l'atenció d'aquesta activitat.

Atesa la importància per a l'educació integral dels alumnes, és important que al llarg de l'etapa es doni oportunitat als alumnes perquè puguin reflexionar sobre si mateixos des de diferents àmbits. Altres activitats com la descrita poden ser: la realització multimèdia d'una presentació personal, un escrit autobiogràfic, una presentació personal a través d'imatges o fotografies comentades, una història de la pròpia vida, una carta personal sobre projectes o objectius de futur, etc.

Orientacions per a l'avaluació

L'avaluació d'aquesta competència és fonamentalment qualitativa, basada en l'autodiagnosi de l'alumne, i caldrà posar-la en contrast amb la informació de tercers, triangulant la informació, en particular amb altres docents que intervenen en la seva educació i, si escau, amb la família.

Per facilitar l'avaluació d'aquesta competència, tot seguit es mostren alguns dels indicadors agrupats en:

- a) Autoconeixement
- b) Implicació en el creixement personal

Cada indicador es valora segons la freqüència observada, que permet conèixer el seu grau de desenvolupament i, per tant, valorar les possibilitats de millora.

Grup d'indicadors	Indicadors	Freqüència observada				Suggeriments per a la millora
		Gairebé mai	Alguna vegada	Sovint	Molt sovint	
Autoconeixement	Manifesta confiança i seguretat en si mateix.					
	Utilitza un llenguatge objectiu per parlar d'ell mateix.					
	Valora les pròpies capacitats i possibilitats en els diferents àmbits (educació física, lingüístic, matemàtic, artístic...).					
	Troba punts forts i punts febles (interns i/o externs) en la reflexió que fa sobre ell mateix.					
	Verbalitza emocions i estats d'ànim.					
	Reconeix i presenta evidències que mostren diferents aspectes de l'autoconeixement.					
	Mostra sensibilitat vers els sentiments i estats d'ànim dels altres.					
	Mostra una actitud positiva davant la diversitat cultural.					
	...					

Grup d'indicadors	Indicadors	Freqüència observada				Suggeriments per a la millora
		Gairebé mai	Alguna vegada	Sovint	Molt sovint	
Implicació en el creixement personal	Mostra una actitud positiva davant la vida.					
	Considera l'error com una oportunitat per aprendre.					
	És perseverant en la consecució dels objectius.					
	Té cura de l'aspecte personal.					
	Avalua les pròpies capacitats i, si escau, aplica mesures de millora.					
	Valora els seus punts febles externs i proposa elements de millora.					
	Es planteja reptes assolibles.					
	Manté hàbits saludables: alimentació, descans...					
	...					

A continuació s'exposen alguns instruments que poden ser útils per a l'avaluació de la competència:

- Registres d'observacions de punts forts i febles.
- Qüestionaris que permetin la identificació d'estats d'ànim, sentiments, etc.
- Escales de qualificació sobre indicadors de l'autoconcepte, amb triangulació de la informació entre alumne, família i equip docent.
- Llistes de comprovació, en cas de proposta de millora, amb triangulació de la informació entre alumne, família i equip docent.
- Sociogrames, que poden fer emergir elements de la personalitat, del caràcter o dels hàbits de l'alumne i permeten contrastar amb el punt de vista d'altres.
- Biografia personal en vídeo o en presentacions digitals.
- Videofòrum sobre escenes de documentals o pel·lícules.
- Qüestionaris d'autoavaluació i entrevistes personals.
- ...

Les eines de recollida de dades han d'incloure reflexions de caràcter obert i a través de les quals es pugui fer un seguiment del procés d'autoconeixement i del compromís amb el creixement personal.

Una de les eines de recollida d'informació per a l'avaluació d'aquesta competència és l'entrevista personal. Per crear un clima de confiança és necessari que el docent que la realitzi sigui aquell amb qui l'alumne es trobi més còmode per poder conversar sobre temes personals; també es recomana que es faci sempre de forma voluntària i individual. D'aquesta manera, a més del missatge oral, es podrà copsar tota la informació que ens aporta el llenguatge corporal de l'alumne.

A continuació es presenten qüestions a tractar per a l'entrevista personal que aborden diferents aspectes que el docent pot ampliar o reduir segons els objectius a aconseguir, les característiques de l'alumne i la temporització del curs (inici, desenvolupament o final).

Grup d'indicadors	Qüestions a tractar a l'entrevista personal
Autoconeixement	<ul style="list-style-type: none"> • Quins creus que són els teus punts forts de la teva personalitat? • T'agradaria canviar algun aspecte del teu físic o de la teva personalitat? • Com et definiries? • Com penses que et veuen els altres companys? • Quin tret de la teva personalitat creus que et diferencia de la resta de companys? Per què? • Quines activitats t'agrada fer en el teu temps d'oci? ...
Implicació en el creixement personal	<ul style="list-style-type: none"> • Davant d'una situació que et suposa un repte o que la consideres molt difícil de realitzar, com actues? Et desanimes i no la fas? Demanes ajuda? Intentes primer fer-ho tu sol? • Creus que pots millorar algun aspecte de les teves habilitats, les teves actituds o els teus hàbits? • Com t'imagines d'aquí a deu anys? • Prioritza els valors següents: benestar personal, sinceritat, amistat, família, llibertat, estudi i coneixements, oci... ...

Aquesta competència requereix ser avaluada a partir d'observacions sostingudes al llarg del curs, per tal de poder disposar d'una visió àmplia del procés d'assoliment. Aquesta visió pot estendre's al llarg de l'etapa, de manera que a través de la carpeta personal d'aprenentatge, l'alumne registri la seva evolució: l'autoconcepte, tant físic, com cognitiu i emocional; la reflexió sobre els hàbits saludables, i l'actitud de millora.

En tot cas, atès el contingut sensible de la competència, cal tenir sempre present que les valoracions resultants de l'avaluació s'han de donar sempre en privat, a menys que puguin servir clarament per augmentar l'autoestima de l'alumne i l'estimulin a la millora personal.

Dimensió aprendre a aprendre

L'objectiu d'aquesta dimensió és aconseguir que els alumnes siguin capaços d'assolir els aprenentatges de forma autònoma i autoregulada, de manera que aprendre a aprendre pugui transcendir l'espai escolar i es projecti en l'aprenentatge al llarg de la vida. En aquest sentit, les competències que integren aquesta dimensió són fonamentals en l'àmbit escolar.

L'alumne ha d'esdevenir constructor del seu aprenentatge tot prenent consciència i reflexionant sobre les pròpies capacitats d'aprenentatge; sobre la necessitat de planificació de les tasques o projectes, individuals o en grup; i sobre la utilització d'estratègies i tècniques eficaces per assolir els objectius, amb vista a l'avaluació i millora, si escau.

Al llarg d'aquest procés d'aprenentatge, el docent ha d'acompanyar l'alumne per tal que sigui autònom com a aprenent.

Aquesta dimensió inclou dues competències:

- **Competència 2.** Conèixer i posar en pràctica estratègies i hàbits que intervenen en el propi aprenentatge
- **Competència 3.** Desenvolupar habilitats i actituds que permetin afrontar els reptes de l'aprenentatge al llarg de la vida

Aquestes competències fan referència a dos aspectes de l'aprenentatge, l'individual i en grup, com a base de la formació al llarg de la vida. Les dues interactuen amb les altres dimensions de l'àmbit, de manera que l'aprendre a aprendre conflueix en la dimensió d'autoconeixement: autoconeixement de l'alumne que s'evidencia en els aspectes físics, cognitius i emocionals que intervenen en l'aprenentatge; i es vincula també amb la dimensió participació: l'aprenentatge projectat en la vida del centre escolar i més enllà d'aquest.

En darrer terme, l'aprendre a aprendre s'ha de desenvolupar i afavorir a partir de la curiositat intel·lectual i el gust per aprendre com a base de la formació al llarg de la vida.

COMPETÈNCIA 2

Conèixer i posar en pràctica estratègies i hàbits que intervenen en el propi aprenentatge

Explicació

Aquesta competència tracta sobre les activitats, tècniques i mitjans que es poden emprar en la consecució de fites del propi aprenentatge. És una continuació de les dimensions i competències de l'**àmbit d'aprendre a aprendre** recollides en l'educació primària, més concretament de les competències 3 i 4. A l'ensenyament secundari caldrà aprofundir i consolidar les estratègies que potencien les habilitats cognitives.

En aquesta etapa, l'aprenentatge també requereix la memorització de dades i conceptes, el foment de la capacitat de reflexió, la utilització d'arguments, deducció i inducció... Això comporta el coneixement i la pràctica d'eines i mètodes eficaços per conduir autònomament el procés d'aprendre d'acord amb els objectius acadèmics i amb els que el mateix alumne es pugui plantejar.

A través de l'aprenentatge d'estratègies es potencia la captació, la consolidació i la recuperació de la informació, i es promouen els hàbits d'aprenentatge que faciliten la transformació de la informació en coneixements.

Cal refermar que les estratègies d'aprenentatge necessiten continguts i que els continguts prenen tot el seu significat associats a les estratègies. Es tracta, doncs, d'una competència que abraça, de forma

transversal, tots els àmbits de coneixement, en tant que és aplicable a qualsevol aprenentatge.

Es fa evident la vinculació d'aquesta competència amb l'autoconeixement, exposat a la primera competència *Prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal*, al mateix temps que es mostra imprescindible per afrontar la tercera competència, vinculada a l'aprenentatge al llarg de la vida.

Continguts clau

- Hàbits d'aprenentatge: hàbits saludables, curiositat, atenció, motivació, constància, reconeixement i esmena d'errors, perseverança, etc.
- Planificació dels aprenentatges: distribució i temporització de tasques, entorns personals d'aprenentatge (EPA), etc.
- Organització del coneixement: coneixements previs, relacions i associacions, cerca d'informació, mnemotècnia, eines de síntesi (esquemes, mapes conceptuals i mentals...), etc.
- Consolidació i recuperació del coneixement: relacions i associacions, mnemotècnia, eines de síntesi (esquemes, mapes conceptuals i mentals...), etc.
- Transferència dels aprenentatges: anàlisi i síntesi, generalització, destreses i habilitats de pensament, pensament crític, pensament creatiu, etc.

Orientacions metodològiques

L'equip docent i els equips de centre que intervenen en el procés d'ensenyament i aprenentatge han de preveure de forma coordinada, en la planificació de curs i dins de cada matèria i projecte, les diferents estratègies i hàbits concretats en les activitats per treballar els continguts clau d'aquesta competència.



Figura 2. Continguts clau de la competència 2

A l'aula, el professor hauria d'exemplificar, amb la seva pràctica, les estratègies d'aprenentatge que hauran d'utilitzar els alumnes. Per tant, haurà d'emprar de forma habitual les eines de l'aprendre a aprendre, com són conceptes clau, gràfics, regles mnemotècniques, etc., per tal que puguin servir de modelatge als aprenents.

Com a punt de partida, els docents han de tenir en compte la diversitat de tipus i ritmes d'aprenentatge, de manera que han de fomentar que cada alumne trobi aquelles tècniques que li són més adients, com a continuació de les ja apreses durant l'etapa de primària.

Des d'aquesta perspectiva, l'activitat docent ha de potenciar la vinculació dels nous coneixements amb els anteriors, la utilització de reforços positius, l'organització i les aplicacions dels coneixements, etc., tenint en compte el moment de la seqüència didàctica.

Per a la seqüenciació d'activitats, caldria tenir en compte les investigacions en el terreny de la neurociència aplicada a l'ensenyament, que ajuden a l'exercici de la pràctica docent i poden servir de guia per a la reflexió del procés d'ensenyament i aprenentatge. Especialment, cal remarcar els elements que poden afavorir la selecció d'estímul i l'atenció, així com la consideració de la importància de les emocions positives que permeten fer més eficient les fases del procés d'ensenyament i l'aprenentatge, que són:

1. Captació i manteniment de l'atenció dels alumnes
2. Planificació de l'aprenentatge i organització del coneixement
3. Consolidació i recuperació dels coneixements i transferència dels aprenentatges

A continuació s'analitzen cada una d'aquestes fases:

1. Captació i manteniment de l'atenció. En la fase inicial de l'experiència d'ensenyament i aprenentatge és fonamental despertar l'interès i aconseguir generar un clima de confiança i de curiositat per aprendre. La novetat i la sorpresa provoquen mecanismes automàtics al cervell que permeten captar l'atenció. El docent, doncs, hauria de tenir presents diferents tècniques de motivació per focalitzar i mantenir l'atenció, com per exemple:

- Crear i mantenir unes condicions materials i ambientals que facilitin l'aprenentatge.
- Explicar prèviament la utilitat del coneixement.
- Exposar els objectius d'aprenentatge que s'han d'assolir, així com consensuar els criteris i indicadors d'avaluació.
- Transmetre confiança per gestionar situacions com l'estrès, la por a equivocar-se, les limitacions d'expressió, la frustració davant la dificultat...
- Promoure la motivació intrínseca i extrínseca.
- Proposar, a l'inici d'una unitat didàctica, preguntes, reptes, enigmes, dilemes, etc.
- Utilitzar la novetat, el bon humor i la sorpresa a través de canvis d'entonació, objectes, música, imatges, etc.
- Utilitzar fonts diverses (audiovisuals, TIC, lectures, imatges, qüestionaris...).
- Connectar conceptes complexos amb interessos propers als alumnes (notícies recents, experiències de l'entorn, experiències del mateix alumne...), sempre que sigui possible.
- Exemplificar de forma concreta un contingut abstracte per ajudar a assimilar-lo.
- Emprar diferents metodologies d'experimentació, simulació i manipulació.
- Plantejar les activitats de l'aula a partir d'interessos dels alumnes, sempre que sigui possible.
- ...

El docent ha de prendre en consideració que l'atenció sostinguda té una durada limitada i, per tant, caldria diversificar les activitats al llarg de la sessió, amb vista a facilitar l'eficiència dels aprenentatges.

2. Planificació de l'aprenentatge i organització del coneixement. En el procés d'adquisició dels aprenentatges, cal dedicar un temps a la planificació: organitzar el calendari, temporitzar les tasques, preveure el material necessari..., així com tenir en compte les estratègies que afavoreixen l'organització del coneixement de forma coherent. Algunes estratègies són les següents:

- Promoure la lectura comprensiva, eina bàsica d'accés a la informació.
- Planificar de forma ordenada els objectius d'aprenentatge i fer-ho evident als alumnes.
- Començar les sessions amb una síntesi de la sessió o les sessions anteriors, amb vista a la consolidació de coneixements.
- Utilitzar tècniques de reforç positiu per mantenir la confiança en les capacitats d'aprenentatge.
- Planificar activitats de tipologia diversa relacionades amb els coneixements que cal consolidar.
- Fomentar l'hàbit d'utilització d'estratègies com, per exemple, prendre notes o apunts, utilitzar l'agenda, marcar paraules clau, cercar termes específics...
- Demanar la realització de tasques utilitzant llenguatges diferents: infografies, esquemes, mapes conceptuals, cartells, anuncis, tuits, etc.
- Fer comentaris de retorn (retroacció) als alumnes sobre la sessió per reconduir possibles dificultats.
- Establir temps de descans entre activitats.
- ...

3. Consolidació i recuperació dels coneixements i transferència dels aprenentatges. S'ha de fer palès a l'alumne la importància d'aquesta fase de cara a l'assoliment de les competències a llarg termini. Es pot mostrar als alumnes l'eficàcia de revisar o repassar els continguts d'aprenentatge de forma metòdica i ordenada, utilitzant les estratègies esmentades en la fase anterior.

Caldria emfatitzar la importància de revisar i repassar, atès que la intensitat del record decau amb el temps. Es pot posar algun exemple a classe per fer-ho evident als alumnes, com que intentin recordar continguts que van aprendre el trimestre o el curs anterior.

És important distingir entre els continguts que requereixen la repetició i que són purament memorístics (per exemple, aprendre el nom de les capitals dels països africans) d'aquells continguts que han de ser captats de forma relacional i no purament reproductiva. La memòria és important en ambdós casos però té un paper diferent en cada seqüència d'aprenentatge. És convenient facilitar moments per a l'anàlisi, la síntesi, la creativitat i el pensament crític com a estadis superiors d'aprofundiment en el coneixement.

D'altra banda, sempre que sigui possible, es poden mostrar possibilitats de generalització a situacions noves, per tal de transferir els aprenentatges. Per exemple, la noció de proporció en matemàtiques és aplicable per transferència a diferents situacions com el càlcul d'atzar, l'ecologia, la societat, la política o la vida quotidiana.

Les investigacions en el terreny de la neurociència posen de manifest com els aprenentatges es consoliden de forma més eficient si es vinculen a situacions emocionalment agradables, és a dir, minimitzant les situacions d'estrès o ansietat, atès que el cervell tendeix a voler repetir experiències plaents. És per això que, sempre que sigui possible, cal afavorir les condicions per permetre espais educatius on l'alumne aconsegueixi l'associació dels aprenentatges amb emocions positives.

Les estratègies que l'alumne ha de conèixer i emprar per optimitzar l'aprenentatge han d'anar acompanyades del foment d'hàbits i actituds positius. L'aprenentatge es materialitza adequadament quan l'alumne té cura de si mateix, ja que hàbits saludables com l'exercici físic, l'alimentació equilibrada, el descans..., són requisits per aprendre. També actituds com la curiositat, la perseverança, la capacitat d'atenció formen part dels elements necessaris per mantenir i consolidar els coneixements de forma eficient.

En conclusió, el docent ha de donar prioritat a les tècniques que potencien la interrelació d'informacions, que afavoreixen la consolidació dels coneixements més enllà de la memòria a curt termini, i ha d'ajudar els alumnes perquè, a través de la interiorització i la utilització autònoma d'aquestes estratègies i hàbits, aconsegueixin assegurar els aprenentatges presents i facilitar-ne els futurs.

Orientacions per a l'avaluació

Per facilitar l'avaluació d'aquesta competència, tot seguit es mostren alguns indicadors agrupats en:

- a) Hàbits d'aprenentatge
- b) Planificació dels aprenentatges i organització del coneixement
- c) Consolidació i recuperació de coneixements
- d) Transferència dels aprenentatges

Cada indicador es valora segons la freqüència observada, que permet conèixer el seu grau de desenvolupament i, per tant, valorar les possibilitats de millora.

Grup d'indicadors	Indicadors	Freqüència observada				Suggeriments per a la millora
		Gairebé mai	Alguna vegada	Sovint	Molt sovint	
Hàbits d'aprenentatge	Manifesta curiositat davant de nous reptes o situacions.					
	Mostra interès sostingut en els temes proposats.					
	És constant en la realització de les tasques encomanades.					
	Reconeix errors i es mostra disposat a esmenar-los.					
	...					
Planificació dels aprenentatges i organització del coneixement	Prioritza les tasques que ha de realitzar segons els objectius.					
	Utilitza l'entorn personal d'aprenentatge (EPA) eficientment.					
	Fa servir estratègies d'aprenentatge diferents.					
	Vincula aprenentatges nous amb d'altres anteriors.					
	...					
Consolidació i recuperació dels coneixements	Fa servir eines de síntesi per consolidar els coneixements.					
	Empra recursos mnemotècnics.					
	És capaç d'explicar als companys els coneixements adquirits.					
	...					
Transferència dels aprenentatges	Generalitza o abstruï els aprenentatges adquirits.					
	Argumenta i analitza diferents solucions a un problema.					
	Troba escenaris nous d'aplicació dels aprenentatges.					
	...					

Quant a la recollida de dades per facilitar l'avaluació d'aquesta competència, cal fer ús de la carpeta personal d'aprenentatge de matèria i de l'àmbit personal i social, en què l'alumne registra l'autoavaluació del seu propi procés al llarg del curs: els coneixements previs, les estratègies utilitzades i la reflexió sobre aquestes estratègies.

A més d'aquest instrument, caldria comptar també amb la possibilitat d'incorporar aplicacions digitals en un entorn BYOD (*bring your own device*, 'portar el dispositiu propi') que poden ajudar a la recollida de dades de cara a l'avaluació. Alguns exemples fàcils d'utilitzar a l'aula són: **Kahoot!**, **Plickers**, activitats i blocs que es poden trobar a Moodle, etc.

Un altre instrument que es pot fer servir són els qüestionaris KPSI (*Knowledge and Prior Study Inventory*), qüestionari de coneixements previs de l'alumne que permet autoregular l'aprenentatge alhora que l'estudiant en pren consciència. S'aplica a l'inici d'una unitat, seqüència didàctica o projecte per tal de fer palès el punt de partida respecte del que es tracta d'aprendre, i també es fan servir una vegada s'ha finalitzat l'activitat per reflexionar sobre el procés d'aprenentatge.

Caldria, per tant, incloure l'autoavaluació com una eina habitual en totes les matèries, àmbits i projectes perquè l'alumne pugui reflexionar i incorporar, de forma responsable, mesures de millora del propi procés per a la consolidació dels coneixements. Les dades de l'autoavaluació poden servir de base a l'equip docent per fer el seguiment de l'alumne i orientar-lo perquè pugui superar possibles dificultats i millorar; en definitiva per a l'avaluació formativa.

La tasca docent ha de servir d'acompanyament en aquest procés d'autoavaluació i ha de facilitar les possibilitats de millora de forma personalitzada. Per això, és molt important la coordinació de l'equip docent. Pot donar-se el cas, per exemple, que un alumne utilitzi habitualment tècniques reproductives i que, per tant, tingui dificultats a l'hora de posar en relació diferents aprenentatges. En aquest cas, caldria facilitar propostes metodològiques que permetin a l'aprenent establir vincles entre els coneixements apresos i que li mostrin la importància d'assentar-los més enllà de la mera repetició. Alguns instruments per aconseguir-ho poden ser la tria de paraules clau, mapes conceptuals i mentals, esquemes, bases d'orientació, etc.

Tot seguit es proposa un exemple-guia per a l'autoavaluació de l'alumne que caldria registrar en la carpeta d'aprenentatge de matèria o àmbit, sobretot a l'inici i final de cada unitat, seqüència didàctica o projecte, per fer-lo reflexionar respecte als hàbits i la planificació de l'aprenentatge, i fer palès el seu compromís de millora.

Grup d'indicadors	Indicadors	Freqüència observada				Suggeriments per a la millora
		Gairebé mai	Alguna vegada	Sovint	Molt sovint	
Hàbits i planificació	Anoto les tasques a l'agenda.					
	Porto el material escolar necessari i el mantinc ordenat.					
	Tinc cura de l'ordre a l'aula: llibres, material escolar, etc.					
	Presento puntualment les tasques.					
	Prioritzo les tasques.					
	Sóc responsable en els encàrrecs i tasques encomanades.					
	Estudio amb les condicions ambientals i ergonòmiques adequades: llum, silenci, ventilació, etc.					
	Silencio el mòbil abans de posar-me a estudiar.					
	Faig petites pauses entre tasques.					
	Elaboro un horari setmanal per preveure les diferents activitats de manera equilibrada.					
...						

L'entrevista personal també pot servir al docent com a guia per copsar en una conversa amb l'alumne els hàbits d'estudi i el grau d'autoconeixement amb relació als seus hàbits, actituds i aptituds respecte dels aprenentatges.

A continuació es presenten qüestions a tractar per a l'entrevista personal que aborden diferents aspectes que el docent pot ampliar o reduir segons els objectius a aconseguir, les característiques de l'alumne i la temporització del curs (inici, desenvolupament o final).

Grup d'indicadors	Qüestions a tractar a l'entrevista personal
Hàbits d'aprenentatge	<ul style="list-style-type: none"> • T'és fàcil mantenir l'atenció a classe? • Quan comences una tasca, acostumes a acabar-la? • Quins hàbits de salut penses que són importants per a un estudiant? Per què? Quins d'aquests hàbits practiques? • Què és el que t'agrada més/menys de la vida d'estudiant? • Quines matèries t'agraden més? Per què? ...
Planificació i organització	<ul style="list-style-type: none"> • Anotes les tasques a l'agenda? • Tens cura de l'ordre del teu material escolar? • Presentes puntualment les tasques? • Tens un horari setmanal per preveure i organitzar les activitats? ...
Consolidació i recuperació dels coneixements	<ul style="list-style-type: none"> • Quines tècniques utilitzes per estudiar? • Et serveixes molt de la memòria per aprendre? • Creus que ets capaç d'explicar als teus companys el que has après? ...
Transferència dels aprenentatges	<ul style="list-style-type: none"> • Apliques els coneixements apresos a la teva vida quotidiana? • Quins? Posa'n algun exemple. ...

COMPETÈNCIA 3

Desenvolupar habilitats i actituds que permetin afrontar els reptes de l'aprenentatge al llarg de la vida

Explicació

La ràpida evolució científica i tècnica que es produeix en la societat de la informació i del coneixement comporta una transformació accelerada, de manera que l'adquisició de nous aprenentatges esdevé necessària per adaptar-se als canvis constants, en el camp acadèmic, professional o laboral, que es produeixen com a conseqüència de la transformació i l'obsolescència dels coneixements.

En el context d'un món globalitzat, el desenvolupament tecnològic i les transformacions en l'organització dels sectors laborals i professionals desencadenen també canvis que alteren l'ocupació i comporten un augment en la mobilitat laboral. En aquestes condicions, es fa necessari assegurar que els joves adquireixin una formació bàsica i instrumental que els permeti garantir l'aprenentatge continu a través de competències com la comunicació, la resolució de problemes i el treball col·laboratiu que els faculti per comprendre i interactuar en un món cada vegada més complex.

La formació inicial i l'educació contínua han de tenir una funció comuna: capacitar gradualment l'alumne per ser autònom i per seguir aprenent, així com fomentar la motivació intrínseca que afavoreixi l'autonomia per a la formació contínua.

Per això, són bàsics, a més dels coneixements instrumentals imprescindibles, el foment de la inquietud intel·lectual i l'adquisició d'actituds i hàbits socials que permetin a l'alumne interactuar de manera oberta, adequada i efectiva amb altres persones. Són exemples d'aquestes actituds i hàbits: la puntualitat, la cura personal, la responsabilitat, l'acceptació de la norma, la iniciativa personal, etc., qüestions que són tractades en aquesta competència com a preparació per a l'aprenentatge permanent i la vida professional o laboral. A més, durant l'etapa, i especialment en finalitzar-la, cal proporcionar a l'alumne la informació necessària per prendre la decisió personal i professional que s'adapti més als seus interessos i possibilitats.

Per fer emergir les habilitats socials, que són la base per a l'adquisició de competències globals necessàries per a la vida, el treball en grup aconsegueix una funció socialitzadora, en tant que permet fomentar el sentit de pertinença, el compromís, la convivència, la participació respectuosa, l'empatia... Alhora facilita eines a l'alumne per a la futura incorporació a la vida professional i laboral.

El treball en grup és una estratègia motivadora d'aprenentatge que estimula l'esperit cooperatiu i permet donar una nova dimensió a l'autoconeixement, a través de la interacció amb les diverses habilitats i amb els diferents ritmes de treball dels membres del grup.

Aquesta competència està relacionada amb l'àmbit d'*Autonomia, iniciativa personal i emprenedoria* de l'educació primària i a l'ensenyament secundari es vincula amb la resta de competències de l'àmbit; totes elles aporten uns fonaments sòlids per a l'aprenentatge al llarg de la vida.

Continguts clau

- Característiques de la societat actual: globalització, evolució científicotècnica, obsolescència del coneixement, etc.
- Aprenentatge continuat al llarg de la vida: curiositat intel·lectual, itineraris formatius, competències clau en el món professional, valors del treball, etc.
- Actituds i hàbits en la societat i en el món professional: cura personal, responsabilitat en les tasques, efectivitat, puntualitat, respecte a les normes, etc.
- Habilitats i actituds per al treball en grup: assumpció de rol, assertivitat, empatia, escolta activa, responsabilitat, etc.
- Dinàmiques de cohesió de grup i col·laboratives: "el blanc i la diana", "la maleta", debats, taules rodones, pluges d'idees, Phillips 66, assemblees, trenca-closques (*jigsaw*), discussions dirigides, treball per parelles, grups de discussió, jocs de rol, etc.
- Eines digitals col·laboratives: paquets ofimàtics en línia, fòrums, xats, blogs, wikis, etc.

Orientacions metodològiques

Des de qualsevol àmbit o matèria cal fer paleses les característiques canviants de la societat de la informació i del coneixement. Notícies, articles d'actualitat o nous descobriments científics poden servir als docents per fer evident la necessitat de revisar els coneixements per actualitzar-los. Aquests exemples poden ser considerats com a mostra de l'obsolescència i la transformació dels coneixements que palesen la necessitat de continuar aprenent al llarg de la vida, atenent, especialment, a la futura incorporació de l'alumne al món laboral o professional.

Els coneixements, les habilitats i les actituds derivades de l'assoliment de competències dels diferents àmbits han d'ajudar que l'alumne s'iniciï en la presa de decisions raonades sobre el seu futur acadèmic o professional, especialment els darrers anys de l'educació secundària obligatòria. Els professors de totes les matèries han de palesar les potencialitats professionalitzadores del propi àmbit curricular i de les activitats de lleure i/o extraescolars associades.

D'altra banda, el docent, des del coneixement de les aficions i habilitats de l'alumne, com pot ser l'hàbit de lectura, l'art, l'esport, la robòtica, l'escriptura..., i d'acord amb les possibilitats de sortides professionals, ha de realitzar una tasca d'acompanyament en aquesta etapa crucial, juntament amb les famílies. Es tracta d'acomplir la responsabilitat que té tot l'equip docent del seguiment i l'orientació del procés d'aprenentatge dels alumnes en el context de l'acció tutorial compartida.

D'acord amb la planificació de l'equip docent o del centre, es poden programar:

- simulacions d'entrevistes personals amb relació a un lloc de treball;
- recerca d'informacions sobre professions concretes;
- elaboració d'un currículum o una carta de presentació, en diferents formats, especialment en format digital;
- test d'aptituds i actituds;
- cerca d'informació en borses de treball amb requisits dels aspirants;
- jocs de rol professionalitzadors;
- visites a punts d'informació sobre orientació acadèmica, professional i laboral;
- participació en activitats organitzades als municipis i l'entorn;
- informacions sobre riscos laborals;
- xerrades d'especialistes, d'exalumnes o d'altres membres de la comunitat educativa;
- ...

En aquest sentit, cal vetllar per evitar caure en una simplificació de professions distribuïdes per gènere, inclouent-hi una orientació professional no sexista.

Actituds i hàbits com el respecte envers els altres membres de la comunitat educativa, la planificació i la responsabilitat en les tasques assignades, la puntualitat, la cura personal, el respecte a les normes..., han de ser valorats i requerits en les diferents activitats i espais escolars (aula, biblioteca, pati, passadissos...) o extraescolars (sortides, viatges...). Respecte del foment d'aquestes actituds i hàbits personals, els docents han de ser bons models, en tant que tenen la funció d'educar futurs ciutadans i de preparar-los per a la seva incorporació al món dels adults. Al final de l'ensenyament secundari obligatori caldria que estiguin consolidats, com a base per possibilitar estudis posteriors o per integrar-se al món laboral i a la vida adulta.

El treball en grup, l'altre aspecte de la competència, té una llarga tradició a l'escola com a model facilitador de l'aprenentatge. Es tracta de fomentar la construcció cooperativa del coneixement a través de la participació

entre iguals i no d'una simple suma o juxtaposició de tasques individuals. Ara bé, perquè el treball en grup sigui efectiu, cal que cada membre de l'equip reflexioni de manera individual sobre el rol assignat, les tasques, els objectius, etc. D'aquesta manera les aportacions individuals enriqueixen el treball conjunt.

Les dinàmiques de treball en grup afavoreixen l'assimilació de continguts curriculars de manera integrada i eficient, a través de l'aprenentatge compartit entre iguals. També reforcen especialment la comunicació i la construcció de coneixement, al mateix temps que faciliten la utilització d'eines col·laboratives en xarxa.

Hi ha diverses modalitats de treball en grup que ofereixen la possibilitat de crear un entorn perquè els alumnes es facin responsables del seu propi procés d'aprenentatge de forma connectada i en interacció amb els altres. Qualsevol temps i espai d'aprenentatge és idoni per al treball cooperatiu, ja sigui en els diferents àmbits, matèries o projectes, així com en el Treball de Síntesi o el Projecte de Recerca.

Les estratègies docents han d'anar dirigides cap a la gestió i la reflexió del procés del treball cooperatiu, així com cap a la selecció de les eines tecnològiques que permetin gestionar la informació de manera eficient. En el context del treball de grup, es poden utilitzar diverses dinàmiques cooperatives de forma habitual i planificades per l'equip docent de manera que es vagin diversificant segons les activitats que es portin a terme.

El docent ha de prendre en consideració aquestes dues fases quan es treballa en equip:

1. Fase inicial o de constitució, que ha de facilitar la cohesió i la inclusió de tots els membres, i que ha d'assegurar un rol a cada un dels components.
2. Fase de consolidació del grup, que ha de fluir de manera que tots els membres cooperin amb eficiència en l'objectiu comú.

El moment de la formació de grups és fonamental. Sempre que sigui possible, el docent fomentarà els grups heterogenis per tal de potenciar la inclusió i la cohesió del grup general.

Cal fer reflexionar els alumnes que, en el treball compartit amb altres, són importants aspectes com l'escolta activa, l'assertivitat, la responsabilitat, l'empatia, etc. Aquesta reflexió es pot fer en el transcurs del treball en equip o bé en moments puntuals en què calgui posar en valor la necessitat d'una gestió eficient de la tasca o de la interacció del grup.

En el treball en grup, l'organització és cabdal: la planificació i el repartiment de rols, la planificació i el registre de tasques, la temporització, el diari de grup... En tot moment caldrà assegurar la participació equilibrada de tots els membres, tenint en compte el punt de partida de cadascú, les habilitats individuals de cada alumne i el rol que ha assumit cadascun d'ells. Per això, en el treball de grup, es tindrà en compte la implicació i l'aportació individual de cada membre al treball comú i caldrà fer reflexionar els alumnes sobre la importància d'aquesta qüestió.

Des de l'inici, cal compartir amb els alumnes els objectius d'aprenentatge i els criteris d'avaluació, així com la reflexió sobre les característiques d'un bon treball de grup. Per a aquests propòsits es poden elaborar, de forma compartida, instruments que serveixin de suport, com, per exemple, una guia amb indicadors (vegeu l'exemple-guia per a l'autoavaluació i la coavaluació del grup que es presenta més endavant a les orientacions per a l'avaluació), una base d'orientació, una rúbrica, etc.

A continuació es presenta un possible model dels elements a tenir en compte per fer el seguiment del treball en grup, que es pot adaptar en funció de les necessitats:

1. La informació s'ha de compartir amb els alumnes perquè la puguin fer seva i podria contenir: objectius, producte, calendari, normes del treball, criteris d'avaluació, etc.
2. L'organització dels grups també s'ha de sistematitzar i consensuar, especialment la distribució i el repartiment de les tasques (secretari, dinamitzador, coordinador, etc.).
3. La cooperació entre els membres és l'eix que permet construir un coneixement compartit a partir d'assegurar:
 - la temporització de les tasques,
 - la presa de decisions,
 - l'autonomia en el treball,
 - el clima i la resolució dels conflictes en el si del grup,
 - la creació del producte final compartit (no compartimentat).
4. La reflexió sobre els punts forts i els punts febles del grup.
5. El grau de satisfacció del procés del treball i les propostes de millora, si escau, per a treballs futurs.

Aquests elements han de constar en el diari de grup i en la carpeta personal d'aprenentatge de l'alumne per afavorir la reflexió i regular els processos realitzats, tant individualment com en grup.

El docent ha de vetllar perquè s'assoleixin els objectius propis del treball cooperatiu, de forma que les indicacions siguin suficients perquè tots els alumnes avancin cap a la seva progressiva autonomia.

Orientacions per a l'avaluació

Per facilitar l'avaluació d'aquesta competència, tot seguit es mostren alguns dels indicadors agrupats en:

- a) Aprenentatge continuat al llarg de la vida
- b) Treball en grup

Cada indicador es valora segons la freqüència observada, que permet conèixer el seu grau de desenvolupament i, per tant, valorar les possibilitats de millora.

Grup d'indicadors	Indicadors	Freqüència observada				Suggeriments per a la millora
		Gairebé mai	Alguna vegada	Sovint	Molt sovint	
Aprenentatge continuat al llarg de la vida	Es mostra curós en el seu aspecte personal.					
	És puntual.					
	Aprofundeix en les seves capacitats i habilitats més enllà de les obligacions escolars.					
	Respecta les normes establertes.					
	S'interessa per l'actualitat i es manté informat.					
	És capaç d'escollir l'itinerari acadèmic, les matèries optatives o els projectes que s'ajusten més a les seves capacitats i habilitats.					
	Analitza les conseqüències de la presa de decisions i pren mesures de correcció, si escau.					
	...					
Treball en grup	Es mostra compromès en el treball en grup.					
	És tolerant amb les opinions dels altres.					
	Respecta els acords i les decisions que es prenen.					
	Ajuda els companys de grup i accepta ser ajudat quan ho necessita.					
	Coneix i practica amb eficàcia les normes de diferents dinàmiques de grup.					
	...					

Pel que fa a l'aprenentatge continuat, al llarg de tots els cursos però molt especialment al final de l'etapa de l'educació secundària obligatòria, l'alumne ha de reflexionar sobre les possibilitats del seu futur acadèmic i/o professional. El tutor és responsable, com a coordinador de l'equip docent, de recollir les inquietuds i preferències de l'alumne en l'àmbit acadèmic i professional, amb la col·laboració de l'equip docent i de la família, per tal d'incidir en la presa de decisions que haurà de fer al llarg de l'etapa. És important que l'alumne deixi constància escrita d'aquestes inquietuds i preferències a la carpeta personal d'aprenentatge.

En qualsevol curs de l'etapa, es poden fer simulacions amb relació a les qualitats personals i formatives necessàries per ser un bon professional. Es proposa, per exemple, que els alumnes, distribuïts per grups, analitzin professions que prèviament hagin triat. Caldrà que cerquin informació sobre les condicions necessàries i els requisits de cadascuna de les professions triades, a partir d'ofertes de treball reals que trobin en xarxa. A continuació es demanarà que reflexionin sobre les qualitats personals, acadèmiques i professionals que caldria tenir en cada una d'elles.

En la taula següent es recull una proposta perquè cada grup aporti arguments sobre el valor de les qualitats personals i formatives en cadascuna de les professions escollides.

Qualitats personals i formatives	Professió A	Professió B	Professió C
Tenir cura de l'aspecte personal.			
Ser puntual.			
Respectar les normes establertes.			
Ser tolerant amb les opinions dels altres.			
Interessar-se per l'actualitat i mantenir-se informat.			
Tenir coneixement d'idiomes.			
Tenir capacitats comunicatives.			
Tenir iniciativa.			
Tenir habilitats socials.			
Haver cursat estudis específics (tipus).			
...			

Aquesta anàlisi es pot proposar també de fer-la individualment perquè l'alumne reflexioni de cara a la presa de decisions acadèmiques, professionals o laborals. En la seva carpeta personal d'aprenentatge pot deixar constància d'aquestes reflexions, que poden servir de pauta per a la tria personal futura.

D'altra banda, l'eina que cal consolidar per a l'avaluació del treball en grup és l'elaboració del diari, en què el mateix grup anoti els acords presos i les tasques realitzades per cada membre del grup.

Les eines de recollida de dades també poden incloure reflexions de caràcter obert i per mitjà de les quals es pugui fer el seguiment del procés d'assoliment de la competència, amb vista a la rectificació i a la millora, si escau.

A continuació es proposa un exemple-guia per a l'autoavaluació i la coavaluació del grup que pot servir també com a instrument d'autoavaluació individual i que caldria ser debatut com a proposta a l'aula:

Autoavaluació i coavaluació del treball en grup	Gairebé mai	De vegades	Sovint	Molt sovint	Observacions
He/Hem compartit la informació sobre els objectius i la tasca a realitzar.					
He assumit el rol de grup pactat/Hem distribuït els rols de grup de forma eficient.					
He/Hem respectat els terminis de calendari previstos.					
He/Hem pres les decisions de forma reflexiva i compartida en un bon clima de treball.					
He/Hem fet les tasques (quant a l'organització) sense necessitat de suport extern.					
He/ Hem tingut en compte les aportacions dels companys.					
He/Hem dut a terme un bon producte final compartit.					
Punts forts del grup 1. 2. ...	Punts febles del grup 1. 2. ...				
De què estic/estem satisfet/s respecte del treball de grup? Grau de satisfacció (de l'1 al 4)	Què caldria millorar? Com?				

L'entrevista personal també pot servir al docent com a guia per copsar en una conversa amb l'alumne el seu grau d'autoconeixement amb relació als seus hàbits, actituds i aptituds respecte de l'aprenentatge al llarg de la vida i el treball en grup.

A continuació es presenten qüestions a tractar per a l'entrevista personal que aborden diferents aspectes que el docent pot ampliar o reduir segons els objectius a aconseguir, les característiques de l'alumne i la temporització del curs (inici, desenvolupament o final).

Grup d'indicadors	Qüestions a tractar a l'entrevista personal
Aprenentatge continuat al llarg de la vida	<ul style="list-style-type: none"> • Has pensat què t'agradaria fer després de finalitzar l'ESO? Ho veus possible? • Penses que és necessari seguir estudiant al llarg de tota la vida? • Per quins aspectes de l'actualitat t'interesses? Per què? • Quines són les teves aficions personals? • ...
Treball en grup	<ul style="list-style-type: none"> • Com t'agrada més treballar, de forma individual o en grup? • Acostumes a donar les teves opinions quan treballes en grup? Tens una actitud passiva, activa...? • Acostumes a acceptar les opinions dels altres membres del grup? • Creus que és important respectar els acords de grup? Per què? • ...

Dimensió participació

La participació dels infants és un dret fonamental, tal com es recull a la Convenció sobre els Drets de l'Infant, signada el 1989. Com a tal també és un principi específic de l'educació i comporta la necessitat de crear les bases d'un aprenentatge que permeti: aprendre a participar en el context del pluralisme democràtic i aprendre a socialitzar-se i a obrir-se a realitats culturals, socials i personals diferents de la pròpia.

Participar implica sentir-se part de la comunitat, de la qual no només s'és membre sinó que, a través de la participació efectiva, es consolida el compromís en la construcció comunitària.

Aquesta dimensió s'orienta cap al foment de la capacitat d'establir interaccions positives amb persones diverses en un context plural. També ha de fomentar la disposició per adoptar mesures constructives adreçades al benestar col·lectiu. El foment de la participació en el context d'una escola plural, facilita la inclusió social de la diversitat que integra la comunitat. Els centres educatius són, per tant, espais de socialització dels alumnes i serveixen de preparació per a l'exercici d'una ciutadania activa.

Aquesta dimensió inclou la competència:

- **Competència 4.** Participar a l'aula, al centre i a l'entorn de manera reflexiva i responsable

La competència tracta de la participació dels alumnes en la vida del centre escolar i més enllà d'aquesta a través de la planificació de projectes o programes educatius.

Aquesta dimensió interactua amb les altres de l'àmbit, de manera que la participació conflueix en la dimensió d'autoconeixement: autoconeixement de l'alumne en la construcció de la identitat personal en interacció amb els altres, i en la dimensió aprendre a aprendre: cooperar per continuar aprenent al llarg de la vida.

En darrer terme, el foment d'una escola participativa permet la socialització efectiva i és una eina de consolidació dels valors democràtics en la pràctica educativa.

COMPETÈNCIA 4

Participar a l'aula, al centre i a l'entorn de manera reflexiva i responsable

Explicació

Participar és un dret i un deure dels alumnes, i és una manera de reconèixer-se com a grup humà, amb compromisos envers la comunitat. La participació implica la responsabilitat d'interessar-se pels afers comuns, de compartir les decisions que afecten la vida comunitària i d'actuar per transformar-la i millorar-la. Aprendre a participar és necessari per poder exercir aquest dret de forma responsable.

En la construcció de la societat democràtica, l'aula i el centre educatiu tenen un paper destacat, alhora que són un reflex de la diversitat de conviccions, aspiracions i tensions socials, cosa que implica el reconeixement de la pluralitat quant a cultura, identitat de gènere, conviccions personals, creences religioses, etc.

Una de les claus per promoure aquesta competència consisteix a fer dels centres educatius institucions amb valors i pràctiques participatives, en la mesura que han de fomentar espais oberts d'interrelació i coneixement mutu, transparents, de deliberació i decisió.

Ateses les característiques de la institució educativa, cada membre (alumnes, docents, equips directius, famílies, personal no docent...) té un nivell de responsabilitat diferent quant a la presa de decisions en el si de l'organització. La participació dels alumnes no es circumscriu a l'aula i al centre escolar; cal que l'exercici de participar traspassi aquests límits i inclogui l'entorn més proper, el barri, la població o la ciutat: consell escolar de barri, consell escolar de la ciutat, consell de joves i adolescents, casals de barri, centres cívics, associacions, ONG...

Aquesta competència es vincula principalment a les de la dimensió ciutadana de l'àmbit social i a diverses competències de l'àmbit de cultura i valors.

L'experiència participativa de l'alumnat connecta amb l'autoconeixement i serveix, sempre que es faci de forma reflexiva i responsable, com a factor de retroalimentació del creixement personal (vegeu la competència 1 de l'àmbit personal i social) i requereix de les estratègies del treball en grup, esmentades a la competència 3 d'aquest mateix àmbit.

Continguts clau

- Habilitats i actituds per a la participació: comunicació, empatia, assertivitat, respecte...
- Espais de participació:
 - Aula: procés d'elaboració de normes de l'aula, delegat de classe, assemblea d'aula, comissions d'aula, etc.
 - Centre: procés d'elaboració de normes d'organització i funcionament de centre (NOFC), assemblea de delegats, associacions i sindicats d'estudiants, comissió de festes, projectes de centre (tutoria entre iguals, projectes d'intercanvi, mediació, servei comunitari...), consell escolar de centre, etc.
 - Entorn: aprenentatge-servei, servei comunitari, plans educatius d'entorn, pla educatiu de ciutat, consell escolar (de districte, de ciutat, de Catalunya), consell de joves i adolescents (de barri, de ciutat, de Catalunya), projectes comunitaris (al barri, a la ciutat, etc.), Pla català d'esport a l'escola, entitats de lleure educatiu, xarxes d'escoles, voluntariat, etc.
- Recursos i tècniques de participació: reunions, sessions de treball, dinàmiques participatives (pluja d'idees, joc de rol, debat, etc.), acords i consens, rols, etc.
- Eines digitals de participació (fòrums, xats, wikis, blogs...).

Orientacions metodològiques

L'activitat docent ha d'anar orientada al foment de la participació reflexiva i responsable en els espais en què sigui possible, dins del centre escolar i més enllà d'aquest. En la mesura que es pugui, l'aula i el centre han de ser models de participació; cal revisar-ne el funcionament de forma sistemàtica per introduir millores, si escau.

Amb relació a les situacions quotidianes que es poden produir a l'aula, cal obrir espais per a la deliberació i decisió, per exemple, a través de dinàmiques com els jocs de rol, debats, pluja d'idees o utilització d'eines digitals col·laboratives. No es tracta només d'una tasca exclusiva del tutor de grup, també correspon a la funció de cada docent, en tant que corresponsable de l'acció tutorial dels alumnes. Tot i així, la tutoria setmanal pot ser idònia per informar i fer reflexionar els alumnes sobre els diferents espais participatius del centre (assemblea d'aula, consell escolar, projectes comunitaris...) i les característiques personals que calen per assumir els diferents rols participatius (delegat, mediador, tutor entre iguals, voluntari, etc.), i incentivar-los a participar-hi.

El docent ha de fomentar i alhora ha de ser un bon model d'aspectes essencials en la participació a l'aula com: equitat, igualtat, tolerància, respecte, assertivitat, etc.; i d'altres més concrets com respecte del torn de paraula, escolta activa, to de veu adequat, llenguatge corporal, etc.

És rellevant donar veu als alumnes en aquells temes que els afecten i sobre els quals poden decidir, atès que la seva mirada pot ser enriquidora, a més de fer-los partícips de la decisió i assegurar els compromisos. Cal generar situacions en què els alumnes puguin aprendre a debatre i justificar les seves posicions a partir de criteris imparcials. El debat és necessari en aquest context per a la presa de decisions. Per exemple, és recomanable consensuar les normes de comportament a l'aula i establir acords amb els alumnes per canalitzar la seva participació en els processos didàctics o d'avaluació.

Quant a la presa de decisions, cal facilitar la possibilitat d'obtenir consensos en els temes que hagin estat àmpliament deliberats i deixar l'opció de la votació quan no es fa evident arribar a un consens. Això no obstant, el docent no pot renunciar a la seva responsabilitat professional respecte al marc curricular vigent.

Es pot treballar la importància de la participació a partir de xerrades específiques o d'una sessió de cinefòrum. El curtmetratge **The Tree**, dirigit per Milind Dhaimade l'any 2007, presenta una situació problemàtica davant la qual les persones afectades responen de manera diversa: amb protestes, amb desídia o esperant que la solució vingui de fora. Cap d'elles ofereix cap resposta. Serà un nen qui prendrà la iniciativa i passarà a l'acció. A partir d'aquest vídeo es pot debatre sobre: possibles reaccions/actituds davant les dificultats, els obstacles... Podem demanar d'identificar altres situacions similars viscudes... Com s'han resolt? Què caracteritza l'actitud del nen? Què té diferent l'actitud del nen comparada amb la dels altres? Per què es contagien les actituds?

És important que els centres escolars estableixin canals de participació de la comunitat escolar a través de projectes de centre i que es puguin avaluar per millorar-los, si escau.

El centre ha de posar a l'abast de la comunitat educativa la informació rellevant sobre els mecanismes de participació que afecten la institució escolar. Aquests mecanismes, una vegada assumits pels alumnes, es poden extrapolar a l'exercici dels valors democràtics que caldrà exercir més enllà de l'àmbit escolar.

Són exemples de formes de participació en el context de la comunitat educativa els següents:

- La inclusió en el pla d'acció tutorial de la corresponsabilitat dels alumnes en la gestió i organització de l'aula i dels aprenentatges.
- La creació de comissions mixtes, que impliquin tots els estaments de la comunitat, per a l'elaboració de documents de centre, de les línies d'actuació, etc.
- La previsió en els documents de centre de facilitar reunions de les associacions d'estudiants i dels òrgans de participació i representació de la comunitat escolar.

- La difusió, des de l'acció tutorial, a la pàgina web del centre, la revista, etc., dels diferents canals i espais de participació per tal de posar la informació a l'abast de la comunitat educativa.
- La participació dels alumnes en els processos d'acollida de nous alumnes al centre, en la gestió de conflictes, en el servei de mediació, etc.
- El suport a les associacions del centre: d'alumnes, d'exalumnes, esportives, culturals, etc.
- La integració del centre en projectes educatius d'entorn o de barri..., així com en concursos, premis, etc.
- L'avaluació de les diferents estratègies participatives de l'aula i del centre.
- ...

La participació dels alumnes en les decisions a l'aula i al centre afavoreix que s'impliquin en l'execució i el compliment d'aquestes decisions. Això permetrà que les normes internes siguin revisades, conegudes i discutides i, si escau, rectificades en virtut de la participació efectiva.

En el marc del projecte educatiu de centre s'han de fomentar les relacions amb l'entorn i vetllar pel benefici de la comunitat i del medi on es conviu. Per això, cal facilitar la informació i la implicació d'alumnes i famílies en propostes d'àmbit territorial en benefici de la comunitat: associacions o consells de joventut, plans socioeducatius territorials, etc.

La tradició i el teixit cultural i associatiu de l'entorn també poden ser clau a l'hora de vincular-se a propostes participatives més enllà del centre: teatre, medi ambient, esports, música, castellers, etc. En aquest sentit, la programació de festes i d'activitats hauria de incloure el respecte a les diferents cultures, creences, identitats de gènere, etc.; en definitiva, el respecte a tots els membres de la comunitat.

Orientacions per a l'avaluació

Per facilitar l'avaluació d'aquesta competència, tot seguit es mostren alguns dels indicadors agrupats en:

- Habilitats i actituds per a la participació
- Espais de participació: aula, centre i entorn

Cada indicador es valora segons la freqüència observada, que permet conèixer el seu grau de desenvolupament i, per tant, valorar les possibilitats de millora.

Grup d'indicadors	Indicadors	Freqüència observada				Suggeriments per a la millora
		Gairebé mai	Alguna vegada	Sovint	Molt sovint	
Habilitats i actituds per a la participació	Participa de forma positiva en diferents àmbits.					
	Es compromet amb les decisions preses en els diferents espais de participació.					
	Utilitza recursos i tècniques en funció dels objectius.					
	Aporta idees en benefici de la convivència.					
	Defensa el propi posicionament respectant el dels altres.					
	...					

Grup d'indicadors	Indicadors	Freqüència observada				Suggeriments per a la millora
		Gairebé mai	Alguna vegada	Sovint	Molt sovint	
Espais de participació: aula, centre i entorn	Participa en el funcionament i en les decisions de l'aula.					
	Identifica les normes de funcionament del centre.					
	Participa en el funcionament i en les decisions del centre.					
	Identifica organismes i canals de participació ciutadana fora del centre.					
	Participa en organismes i/o canals de participació ciutadana fora del centre.					
	...					

L'avaluació d'aquesta competència va més enllà de les observacions directes a l'aula, ja que alguns dels indicadors no poden ser observats solament en aquest espai. Caldrà la col·laboració de diferents membres de la comunitat educativa per poder obtenir una informació contrastada amb evidències, que permeti fer una avaluació de la participació en els diferents espais o entitats on l'alumne col·labora.

L'eina principal de l'avaluació és l'observació sistemàtica de l'equip docent. També cal tenir en compte l'instrument d'autoavaluació de l'alumne, que ha d'integrar la reflexió sobre els diferents espais de participació i cal deixar-ne evidències en la carpeta personal d'aprenentatge.

La visualització i anàlisi d'un projecte participatiu reeixit pot servir com a activitat per recollir evidències d'habilitats i actituds per a l'avaluació d'aquesta competència. En aquest cas, es proposa un exemple de servei comunitari; a la xarxa, es poden trobar d'altres exemples. El **projecte Musicavis** és una proposta escolar duta a terme durant el curs acadèmic amb gent gran del municipi del Vendrell. Aquest **projecte de centre** està obert a l'entorn amb l'objectiu de participar per generar una comunicació enriquidora intergeneracional.

Després de visualitzar-lo, l'alumne ha de descriure, analitzar i valorar les característiques del projecte des de la perspectiva de la participació. Els elements següents poden servir de guió per a la reflexió:

- Quines persones i entitats participen en el projecte Musicavis?
- Quina valoració en fan els alumnes participants?

A partir d'aquesta anàlisi individual, caldria que els alumnes fessin grups de debat sobre:

- Habilitats personals necessàries per a la participació en el cas de l'experiència Musicavis.
- Elements enriquidors de l'experiència per als participants, alumnes i avis.
- Propostes noves de participació que es podrien fer a l'aula o al centre.

Compartir en grup aquestes reflexions consolida l'aprenentatge sobre la participació, en el sentit que només es pot aprendre a participar implicant-s'hi.

A continuació es proposa un exemple-guia per a l'autoavaluació de l'alumne, que pot servir també com a element d'observació del professor i, per tant, com a instrument d'avaluació, en aquest cas amb relació als espais de participació:

Espais de participació	Conec l'espai de participació? 1. Poc 2. Bastant 3. Molt	Com hi participo? (com a assistent, organitzador, no hi participo...)	Per què hi participo?	Quines evidències aporto? (fotografies, vídeos, carnet de soci...)
Elecció de delegat				
Assemblea de delegats				
Comissions de centre (festes, convivència...)				
Mediació				
Eleccions al consell escolar de centre				
Tutoria entre iguals				
Associacions i sindicats d'estudiants				
Consell de barri				
Consell de joves i adolescents				
Voluntariat				
Esplais de lleure				
Entitats esportives				
Entitats culturals				
<p>Reflexions personals sobre l'alumne-participant en els diferents espais</p> <p>Exemple-guia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Què m'ha aportat la participació a nivell personal? • Què he pogut aportar als altres amb la meva participació? • Quins punts positius he trobat? • Hi ha hagut dificultats? • Quines habilitats personals es necessiten per als diferents espais participatius? • Quina valoració global faig del meu compromís? • Tornaré a participar-hi? Per què? • Recomanaries a un company que hi participés? Per què? • ... <p>En cas d'alumnes que no participin en cap activitat, caldria que aquests alumnes valoressin els motius personals de la seva posició.</p>				

Amb aquest instrument d'avaluació es pot recollir l'experiència participativa de l'alumne, fer-ne una valoració des de la perspectiva personal i deixar constància de les reflexions a la carpeta personal d'aprenentatge.

L'entrevista personal pot servir també al docent com a guia per copsar en una conversa amb l'alumne el seu grau d'autoconeixement amb relació als seus hàbits, actituds i aptituds respecte a la participació a l'aula, al centre i a l'entorn.

A continuació es presenten qüestions a tractar per a l'entrevista personal que aborden diferents aspectes que el docent pot ampliar o reduir segons els objectius a aconseguir, les característiques de l'alumne i la temporització del curs (inici, desenvolupament o final).

Grup d'indicadors	Qüestions a tractar a l'entrevista personal
Habilitats i actituds per a la participació	<ul style="list-style-type: none"> • T'agradaria ser delegat de classe? Per què? • Creus que els teus companys acceptarien el teu lideratge? • T'agrada compartir experiències amb altres companys o prefereixes activitats individuals? • T'impliques personalment perquè s'arribi a acords quan hi ha opinions diferents? • ...
Espais de participació: aula, centre i entorn	<ul style="list-style-type: none"> • Participes activament en les decisions de l'aula? • De les normes del centre, quines penses que ajuden al fet que hi hagi bona convivència a l'aula? • Participes activament en alguna associació, esplai, voluntariat, etc.? • ...

Annex 1

Relació dels continguts clau de l'àmbit personal i social amb els altres àmbits, l'acció tutorial i els projectes transversals

Dimensions	Continguts clau	Àmbits							Temps i espais de tutoria (*)	Projectes transversals (**)
		Lingüístic	Matemàtic	Científico-tecnològic	Social	Artístic	Educació física	Cultura i valors		
Autoconeixement	1. Capacitats físiques i sensorials									
	2. Capacitats cognitives									
	3. Capacitats emocionals									
	4. Hàbits saludables									
	5. Actitud de superació personal									
Aprende a aprendre	6. Hàbits d'aprenentatge									
	7. Planificació dels aprenentatges									
	8. Organització del coneixement									
	9. Consolidació i recuperació del coneixement									
	10. Transferència dels aprenentatges									
	11. Característiques de la societat actual									
	12. Aprenentatge continuat al llarg de la vida									
	13. Actituds i hàbits en la societat i en el món professional									
	14. Habilitats i actituds per al treball en grup									
	15. Dinàmiques de cohesió de grup i col·laboratives									
16. Eines digitals col·laboratives										
Participació	17. Habilitats i actituds per a la participació									
	18. Espais de participació									
	19. Recursos i tècniques de participació									
	20. Eines digitals de participació									



Contingut d'ús



Contingut explícit i d'ús

(*) Variable, en funció dels continguts tractats en la tasca tutorial i orientadora i en els projectes transversals (Treball de Síntesi, Projecte de Recerca, Servei Comunitari, altres projectes de centre...)

Annex 2

Proposta d'entrevista personal

ÀMBIT PERSONAL I SOCIAL	Registre d'entrevista personal
Data de l'entrevista _____	
Nom i cognoms de l'alumne/a _____	
Data de naixement _____	
Docent _____	Matèria _____
Curs i grup _____	

Competència 1	
Autoconeixement	<ul style="list-style-type: none"> • Quins creus que són els teus punts forts de la teva personalitat? • T'agradaria canviar algun aspecte del teu físic o de la teva personalitat? • Com et definiries? • Com penses que et veuen el altres companys? • Quin tret de la teva personalitat creus que et diferencia de la resta de companys? Per què? • Quines activitats t'agrada fer en el teu temps d'oci? • ...
Implicació en el creixement personal	<ul style="list-style-type: none"> • Davant d'una situació que et suposa un repte o que la consideres molt difícil de realitzar, com actues? Et desanimes i no la fas? Demanes ajuda? Intentes primer fer-ho tu sol? • Creus que pots millorar algun aspecte de les teves habilitats, les teves actituds o els teus hàbits? • Com t'imagines d'aquí a deu anys? • Prioritza els valors següents: benestar personal, sinceritat, amistat, família, llibertat, estudi i coneixements, oci... • ...

Competència 2	
Hàbits d'aprenentatge	<ul style="list-style-type: none"> • T'és fàcil mantenir l'atenció a classe? • Quan comences una tasca, acostumes a acabar-la? • Quins hàbits de salut penses que són importants per a un estudiant? Per què? Quins d'aquests hàbits practiques? • Què és el que t'agrada més/menys de la vida d'estudiant? • Quines matèries t'agraden més? Per què? • ...
Planificació i organització	<ul style="list-style-type: none"> • Anotes les tasques a l'agenda? • Tens cura de l'ordre del teu material escolar? • Presentes puntualment les tasques? • Tens un horari setmanal per preveure i organitzar les activitats? • ...
Consolidació i recuperació dels coneixements	<ul style="list-style-type: none"> • Quines tècniques utilitzes per estudiar? • Et serveixes molt de la memòria per aprendre? • Creus que ets capaç d'explicar als teus companys el que has après? • ...
Transferència dels aprenentatges	<ul style="list-style-type: none"> • Apliques els coneixements apresos a la teva vida quotidiana? • Quins? Posa'n algun exemple. • ...

Competència 3	
Aprenentatge continuat al llarg de la vida	<ul style="list-style-type: none"> • Has pensat què t'agradaria fer després de finalitzar l'ESO? Ho veus possible? • Penses que és necessari seguir estudiant al llarg de tota la vida? • Per quins aspectes de l'actualitat t'interesses? Per què? • Quines són les teves aficions personals? • ...
Treball en grup	<ul style="list-style-type: none"> • Com t'agrada més treballar, de forma individual o en grup? • Acostumes a donar les teves opinions quan treballes en grup? Tens una actitud passiva, activa...? • Acostumes a acceptar les opinions dels altres membres del grup? • Creus que és important respectar els acords de grup? Per què? • ...

Competència 4	
Habilitats i actituds per a la participació	<ul style="list-style-type: none"> • T'agradaria ser delegat de classe? Per què? • Creus que els teus companys acceptarien el teu lideratge? • T'agrada compartir experiències amb altres companys o prefereixes activitats individuals? • T'impliques personalment perquè s'arribi a acords quan hi ha opinions diferents? • ...
Espais de participació: aula, centre i entorn	<ul style="list-style-type: none"> • Participes activament en les decisions de l'aula? • De les normes del centre, quines penses que ajuden al fet que hi hagi bona convivència a l'aula? • Participes activament en alguna associació, esplai, voluntariat, etc.? • ...

Observacions	Acords
	Nom de l'alumne/a, data i signatura

Annex 3

Exemples de tractament de les competències de l'àmbit personal i social en competències dels altres àmbits

Àmbits	Competència 1 Dimensió autoconeixement	Competència 2 Dimensió aprendre a aprendre	Competència 3 Dimensió aprendre a aprendre	Competència 4 Dimensió participació
Lingüístic	Dimensió actitudinal i plurilingüe	Dimensió comprensió lectora	Dimensió comunicació oral	Dimensió actitudinal i plurilingüe
	Actitud 2	C3	C9	Actitud 3
Matemàtic	Dimensió resolució de problemes	Dimensió resolució de problemes	Dimensió comunicació i representació	Dimensió raonament i prova
	C3	C2	C11	C5
Científicotecnològic	Dimensió salut	Dimensió indagació de fenòmens naturals i de la vida quotidiana	Dimensió indagació de fenòmens naturals i de la vida quotidiana	Dimensió medi ambient
	C12	C5	C4	C11
Social	Dimensió ciutadana	Dimensió històrica	Dimensió geogràfica	Dimensió ciutadana
	C11	C2	C5	C12
Artístic	Dimensió expressió, interpretació i creació	Dimensió percepció i escolta	Dimensió expressió, interpretació i creació	Dimensió societat i cultura
	C6	C1	C7	C10
Educació física	Dimensió expressió i comunicació corporal	Dimensió esport	Dimensió esport	Dimensió expressió i comunicació personal
	C7	C3	C4	C8
Cultura i valors	Dimensió personal	Dimensió personal	Dimensió interpersonal	Dimensió sociocultural
	C1	C3	C6	C10
Digital	Dimensió ciutadania, hàbits, civisme i identitat digital	Dimensió tractament de la informació i organització dels entorns de treball i aprenentatge	Dimensió comunicació interpersonal i col·laboració	Dimensió ciutadania, hàbits, civisme i identitat digital
	C10	C4	C8	C11

DIMENSIÓ AUTOCONEIXEMENT

Competència 1. Prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 1
Lingüístic	<p>Dimensió actitudinal i plurilingüe</p> <p>Actitud 2: Implicar-se activament i reflexiva en interaccions orals amb una actitud dialogant i d'escolta</p> <p>“L'actitud davant de les interaccions orals depèn de característiques personals com la sociabilitat o la timidesa, però també de la pràctica que s'hagi desenvolupat a l'aula i del clima que s'hi hagi generat.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit lingüístic, pàg. 60-61</p>
Matemàtic	<p>Dimensió resolució de problemes</p> <p>Competència 3: Mantenir una actitud de recerca davant d'un problema assajant estratègies diverses</p> <p>“Atès el fort component personal que té aquesta competència, en què es desenvolupen actituds de perseverança, autoestima, creativitat i autocrítica, el paper del professor també ha de tenir molt en compte el vessant emocional. Les seves intervencions no han de ser invasives i han de ser dosificades, sense cremar etapes precipitadament, de manera que l'alumnat tingui espai per desenvolupar les pròpies idees.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit matemàtic, pàg. 18-20</p>
Científico- tecnològic	<p>Dimensió salut</p> <p>Competència 12: Adoptar mesures de prevenció i hàbits saludables en l'àmbit individual i social, fonamentades en el coneixement de les estratègies de detecció i resposta del cos humà</p> <p>“Aquesta competència es refereix a la capacitat d'aplicar tot el bagatge del coneixement científic, per l'adopció d'hàbits saludables.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit científicotecnològic, pàg. 80-85</p>
Social	<p>Dimensió ciutadana</p> <p>Competència 11: Formar-se un criteri propi sobre problemes socials rellevants per desenvolupar un pensament crític</p> <p>“Les activitats plantejades hauran de permetre que l'alumne aprengui i assumeixi coneixements, habilitats, destreses i actituds per construir el seu propi pensament i els arguments que li permetin justificar tant els seus punts de vista com les seves accions, a més de ser capaç de valorar i incorporar els punts de vista i les accions d'altri.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit social, pàg. 66-69</p>
Artístic	<p>Dimensió expressió, interpretació i creació</p> <p>Competència 6: Experimentar i/o improvisar amb instruments i tècniques dels llenguatges artístics</p> <p>“A banda de treballar l'experimentació tècnica, l'activitat haurà de tenir un referent temàtic o conceptual: Sobre el món personal (o del grup): percepcions i/o vivències pròpies, sensacions, sentiments, emocions, etc.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit artístic, pàg. 44-53</p>
Educació física	<p>Dimensió expressió i comunicació corporal</p> <p>Competència 7: Utilitzar els recursos expressius del propi cos per a l'autoconeixement i per comunicar-se amb els altres</p> <p>“L'expressió corporal requereix el reconeixement i la consciència del propi cos, així com les emocions i sentiments propis que formen part inseparable del missatge transmès (autoconeixement).”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit de l'educació física, pàg. 46-52</p>

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 1
Cultura i valors	<p>Dimensió personal</p> <p>Competència 1. Actuar amb autonomia en la presa de decisions i ser responsable dels propis actes</p> <p>“Aquesta competència és fonamental pel fet de trobar-se a la base de totes les altres, perquè incideix en la construcció de la pròpia persona i aferma la seguretat dels joves a l’hora d’enfrontar-se a moltes situacions de la vida quotidiana.”</p> <p>Competències bàsiques de l’àmbit de cultura i valors, pàg. 11-13</p>
Digital	<p>Dimensió ciutadania, hàbits, civisme i identitat digital</p> <p>Competència 10: Fomentar hàbits d’ús saludable de les TIC vinculats a l’ergonomia per a la prevenció de riscos</p> <p>“El coneixement de les possibles lesions físiques i psíquiques derivades d’un treball continuat forma part de la prevenció de riscos en tots i cadascun dels diferents col·lectius laborals, també pel que fa al treball amb dispositius digitals. Atès que l’alumnat és un usuari intensiu, tant dins com fora de les aules, és fonamental que els centres educatius posin al seu abast la informació necessària per a la prevenció d’efectes nocius.”</p> <p>Competències bàsiques de l’àmbit digital, pàg. 70-75</p>

DIMENSIÓ APRENDRE A APRENDRE

Competència 2. Conèixer i posar en pràctica estratègies i hàbits que intervenen en el propi aprenentatge

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 2
Lingüístic	<p>Dimensió comprensió lectora</p> <p>Competència 3: Desenvolupar estratègies de cerca i gestió de la informació per adquirir coneixement</p> <p>“La gestió implica un procés de selecció de la informació i l'establiment d'una jerarquia segons la seva importància. També implica organitzar aquesta informació en funció del context comunicatiu i dels objectius que es volen assolir. Transformar la informació en coneixement exigeix cercar informació en fonts diversificades, analitzar-la i sintetitzar-la, valorar-ne la fiabilitat i integrar-la en els esquemes previs de coneixement. Amb aquest procés, es possibilita l'elaboració de les produccions posteriors, orals o escrites.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit lingüístic, pàg. 16-19</p>
Matemàtic	<p>Dimensió resolució de problemes</p> <p>Competència 2: Emprar conceptes, eines i estratègies matemàtiques per resoldre problemes</p> <p>“Posar en joc estratègies resolutives a partir d'experiències prèvies en resolució de problemes però adaptant-les al cas plantejat i ajustant-les progressivament en un procés, sovint cíclic, d'assaig i millora, de replantejament, de revisió de decisions preses...”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit matemàtic, pàg. 14-17</p>
Científicotecnològic	<p>Dimensió indagació de fenòmens naturals i de la vida quotidiana</p> <p>Competència 5: Resoldre problemes de la vida quotidiana aplicant el raonament científic</p> <p>“Aquesta competència comporta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Relacionar una situació problemàtica que es produeix en la vida quotidiana amb els fenòmens estudiats en diferents sistemes (físic, químic, biològic, geològic). [...] • Justificar els resultats que s'espera assolir, transferint adequadament els coneixements científics alhora que es concreten les condicions en les quals aquests coneixements poden ser rellevants.” <p>Competències bàsiques de l'àmbit científicotecnològic, pàg. 34-37</p>
Social	<p>Dimensió històrica</p> <p>Competència 2: Aplicar els procediments de la recerca històrica a partir de la formulació de preguntes i l'anàlisi de fonts, per interpretar el passat</p> <p>“Aquesta competència es fonamenta en el coneixement, l'ús i la interpretació de les diverses fonts (escrites, materials, visuals, orals...), i incideix en el coneixement i l'ús correcte del vocabulari específic.</p> <p>Actualment el món digital permet als alumnes accedir a moltes d'aquestes fonts, però exigeix també la capacitat crítica per seleccionar-les, comprendre-les, interpretar-les, contrastar-les i validar-les.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit social, pàg. 17-22</p>
Artístic	<p>Dimensió percepció i escolta</p> <p>Competència 1: Utilitzar estratègicament els elements dels llenguatges visual, musical i corporal per analitzar les produccions artístiques</p> <p>“En un primer moment, l'activitat analítica suposa un exercici de disposició i voluntat d'acció sobre les produccions artístiques subjectes a anàlisi, que ha de permetre destriar, identificar i descriure els elements presents en cada producció. La segona fase de l'anàlisi implica exercitar el pensament holístic per comprendre les interrelacions que s'estableixen entre els elements en el si de l'obra, que configuren i donen sentit a les produccions artístiques.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit artístic, pàg. 10-17</p>

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 2
Educció física	<p>Dimensió esport</p> <p>Competència 3: Aplicar de manera eficaç les tècniques i tàctiques pròpies dels diferents esports</p> <p>“L’aprenentatge esportiu en l’àmbit educatiu ha de facilitar la transferència dels patrons motrius apresos a les situacions de joc real. Així, cal evitar situacions basades en la repetició d’accions tècniques en què el moviment après no requereix una decisió mental associada. Mostrar una habilitat concreta de forma aïllada no és tan important com saber aplicar-la a les diferents situacions de joc real, ni que sigui amb deficiències tècniques.”</p> <p>Competències bàsiques de l’àmbit de l’educació física, pàg. 20-26</p>
Cultura i valors	<p>Dimensió personal</p> <p>Competència 3: Qüestionar-se i usar l’argumentació per superar prejudicis i per consolidar el pensament propi</p> <p>“El pensament propi no ha de fonamentar-se en el caprici o en la racionalització de la pròpia perspectiva, sinó en bones raons, base de l’honestetat intel·lectual. Per determinar quina és una bona raó cal examinar-ne el fonament, és a dir, contrastar la seva justificació lògica o empírica i analitzar la seva relació amb d’altres raons.”</p> <p>Competències bàsiques de l’àmbit de cultura i valors, pàg. 19-22</p>
Digital	<p>Dimensió tractament de la informació i organització dels entorns de treball i aprenentatge</p> <p>Competència 4: Cercar, contrastar i seleccionar informació digital adequada per al treball a realitzar, tot considerant diverses fonts i mitjans digitals</p> <p>“Cal que els estudiants capturin i seleccionin la informació amb criteris de rellevància, fiabilitat i credibilitat. Aquesta selecció ha d’anar acompanyada d’un procés crític de transformació de la informació que consideri la idoneïtat per als seus objectius i impliqui contrast i adaptació al llenguatge i nivell de l’alumnat, tot citant-ne les fonts i refusant apropiacions indegudes i el plagi de la informació.”</p> <p>Competències bàsiques de l’àmbit digital, pàg. 29-34</p>

DIMENSIÓ APRENDRE A APRENDRE

Competència 3. Desenvolupar habilitats i actituds que permetin afrontar els reptes de l'aprenentatge al llarg de la vida

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 3
Lingüístic	<p>Dimensió comunicació oral</p> <p>Competència 9: Emprar estratègies d'interacció oral d'acord amb la situació comunicativa per iniciar, mantenir i acabar el discurs</p> <p>“Són estratègies d'interacció saludar i prendre la paraula, triar temes de conversa d'interès mutu i cenyir-se al tema a fi d'iniciar el discurs. També cooperar amb l'interlocutor per fer fluir la conversa: invitar a parlar, escoltar activament, respectar el torn de paraules, demanar i oferir aclariments o ajuda en cas de malentès o ambigüitat. Per finalitzar la comunicació oral, s'ha de saber tancar la conversa, resumir si cal, i acomiadar-se.</p> <p>Cal parlar atenció als diversos gèneres orals que participen de la interacció, tant formals com informals: l'entrevista, l'assemblea, els treballs grupals a l'escola (dialogar per aprendre).”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit lingüístic, pàg. 40-43</p>
Matemàtic	<p>Dimensió comunicació i representació</p> <p>Competència 11: Emprar la comunicació i el treball col·laboratiu per compartir i construir coneixement a partir d'idees matemàtiques</p> <p>“Aquesta competència requereix una participació personal directa i activa, però és amb la cooperació, l'ajuda mútua i el treball en equip com s'arriba a cotes més altes en la construcció del coneixement. La interacció necessària per al treball col·laboratiu es veu reforçada per les possibilitats de comunicació i compartició que facilita la tecnologia web i els entorns virtuals d'aprenentatge.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit matemàtic, pàg. 46-49</p>
Científicotecnològic	<p>Dimensió indagació de fenòmens naturals i de la vida quotidiana</p> <p>Competència 4: Identificar i resoldre problemes científics susceptibles de ser investigats en l'àmbit escolar, que impliquin el disseny, la realització i la comunicació d'investigacions experimentals</p> <p>“La planificació [d'una investigació] es pot realitzar, en primer lloc, mitjançant la discussió en petit grup, i, posteriorment, en una posada en comú en gran grup. Una altra forma de procedir és utilitzar el qüestionari guia per formular les qüestions al llarg d'un debat en gran grup amb els estudiants i, d'aquesta manera, elaborar conjuntament amb ells el disseny de la investigació mitjançant una interacció dialògica des de l'inici.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit científicotecnològic, pàg. 28-33</p>
Social	<p>Dimensió geogràfica</p> <p>Competència 5: Explicar les interrelacions entre els elements de l'espai geogràfic, per gestionar les activitats humanes en el territori amb criteris de sostenibilitat</p> <p>“Com que es treballa a partir de situacions complexes, és bo que es proposi el treball en grup per tal que els alumnes puguin aportar diverses mirades i, a partir de la discussió i el contrast de punts de vista justificats amb raons del coneixement social, puguin enriquir el coneixement i puguin plantejar propostes i alternatives diverses.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit social, pàg. 35-39</p>

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 3
Artístic	<p>Dimensió expressió, interpretació i creació</p> <p>Competència 7: Desenvolupar projectes artístics disciplinaris o transdisciplinaris tant personals com col·lectius</p> <p>“[...] és aconsellable organitzar els grups segons alguna tècnica d'aprenentatge cooperatiu. Per exemple, es pot utilitzar la tècnica coneguda com a trencaclosques o <i>jigsaw</i>, en què els estudiants es divideixen en petits equips, de cinc o sis membres, cadascun dels quals pertany a dos grups diferenciats: el grup d'experts, conjunt d'alumnes especialitzats en alguna tasca del projecte, i el grup base, format per un membre de cada especialitat que s'encarrega de traslladar als altres membres del grup el contingut específic tractat en el grup d'experts.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit artístic, pàg. 54-61</p>
Educació física	<p>Dimensió esport</p> <p>Competència 4: Posar en pràctica els valors propis de l'esport en situació de competició</p> <p>“Alguns exemples de valors de l'esport que cal treballar en l'educació secundària obligatòria són:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Respects: a un mateix (higiene personal, hàbits saludables...), als altres (tolerància, acceptació de la diversitat...), al medi ambient (l'entorn comú, l'entorn natural...) i a les normes (el material, les instal·lacions, el joc net, l'esportivitat...). • Relacions socioafectives: empatia, tolerància, acceptació dels diferents rols, treball en equip, cooperació, solidaritat, civisme...” <p>Competències bàsiques de l'àmbit de l'educació física, pàg. 27-31</p>
Cultura i valors	<p>Dimensió interpersonal</p> <p>Competència 6: Aplicar el diàleg i exercitar totes les habilitats que comporta, especialment per a la solució de conflictes interpersonals i per propiciar la cultura de la pau</p> <p>“La competència inclou també la capacitat de distingir els diferents tipus de diàleg tot identificant els objectius de l'intercanvi verbal en què es participa, per tal d'intervenir-hi de forma pertinent, sigui un diàleg persuasiu, una recerca, una negociació, una recerca d'informació, una deliberació, etc.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit de cultura i valors, pàg. 32-35</p>
Digital	<p>Dimensió comunicació interpersonal i col·laboració</p> <p>Competència 8: Realitzar activitats en grup tot utilitzant eines i entorns virtuals de treball col·laboratiu</p> <p>“Aquesta competència fa referència a l'ús d'eines i entorns virtuals que faciliten la realització d'activitats col·laboratives: wikis, documents compartits, plataformes de formació, xarxes, etc. i se centra en la necessitat que l'alumne sàpiga utilitzar, en el seu treball d'aula, les possibilitats que ofereixen els entorns virtuals pel que fa al treball i a l'aprenentatge col·laboratiu.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit digital, pàg. 57-64</p>

DIMENSIÓ PARTICIPACIÓ

Competència 4. Participar a l'aula, al centre i a l'entorn de manera reflexiva i responsable

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 4
Lingüístic	<p>Dimensió actitudinal i plurilingüe</p> <p>Actitud 3: Manifestar una actitud de respecte i valoració positiva de la diversitat lingüística de l'entorn pròxim i d'arreu</p> <p>“Suposa, a més, ser conscient de la pertinença a una comunitat lingüística, social i cultural, i entendre que les llengües són elements que defineixen la identitat personal i col·lectiva. Alhora també suposa mantenir una actitud positiva d'interès i confiança davant de la diversitat de llengües i cultures de l'entorn proper i d'arreu.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit lingüístic, pàg. 40-43</p>
Matemàtic	<p>Dimensió raonament i prova</p> <p>Competència 5: Emprar el raonament matemàtic en entorns no matemàtics</p> <p>“L'ús de les argumentacions requereix un esperit i un ambient franc, obert i de participació que s'ha d'incorporar a l'activitat que es desenvolupi per aconseguir aquesta competència. La conversa, el diàleg i fer preguntes que requereixin respostes raonades haurien de ser formes habituals de contrast i intercanvi entre l'alumnat.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit matemàtic, pàg. 29-31</p>
Científicotecnològic	<p>Dimensió medi ambient</p> <p>Competència 11: Adoptar mesures amb criteris científics que evitin o minimitzin els impactes mediambientals derivats de la intervenció humana</p> <p>“També requereix la valoració de la dimensió social de la ciència (les diverses demandes que se li fan de manera simultània) i el coneixement de la necessària col·laboració i cooperació de moltes persones per assegurar que els recursos s'aprofiten bé i arriben a tothom.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit científicotecnològic, pàg. 73-78</p>
Social	<p>Dimensió ciutadana</p> <p>Competència 12: Participar activament i de manera compromesa en projectes per exercir drets, deures i responsabilitats propis d'una societat democràtica</p> <p>“L'alumne ha de valorar positivament la lluita de la humanitat per aconseguir la llibertat, la justícia i el respecte pels drets humans que caracteritzen les societats democràtiques, i ha d'aprendre a exercir-los des de la responsabilitat i assumir que els principis del dret es basen també en l'existència d'uns deures i responsabilitats. La democràcia és un compromís personal i col·lectiu.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit social, pàg. 70-73</p>
Artístic	<p>Dimensió societat i cultura</p> <p>Competència 10: Fer ús del coneixement artístic i de les seves produccions com a mitjà de cohesió i d'acció prosocial</p> <p>“La funció autotèlica de l'art, dirigit a si mateix per provocar emocions i sentiments estètics, queda superada per una concepció de l'art com a eina, com a mitjà privilegiat pel seu gran impacte en la societat contemporània, capaç d'anar molt més enllà:</p> <ul style="list-style-type: none"> • L'art com a mediador de conflictes personals i socials. • L'art com a possibilitador d'entesa entre cultures. • L'art com a incentivador de conductes altruistes. • L'art com a configurador d'identitats personals, culturals, socials o nacionals.” <p>Competències bàsiques de l'àmbit artístic, pàg. 82-89</p>

Àmbits	Exemples de tractament de la competència 4
Educció física	<p>Dimensió expressió i comunicació personal</p> <p>Competència 8: Utilitzar activitats amb suport musical, com a mitjà de relació social i integració comunitària</p> <p>“El ball i la dansa són un contingut educatiu per la seva contribució a la presa de consciència del propi cos i l'autoconeixement, perquè afavoreix la socialització, apropa a la multiculturalitat i, com a element festiu, ajuda a millorar la cohesió social. És un llenguatge més per a l'expressió individual i col·lectiva. També és un recurs idoni per a un temps de lleure actiu i no sedentari.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit de l'educació física, pàg. 53-59</p>
Cultura i valors	<p>Dimensió sociocultural</p> <p>Competència 10: Realitzar activitats de participació i de col·laboració que promoguin actituds de compromís i democràtiques</p> <p>“Per què cal estimular la participació i la col·laboració? Doncs per obtenir ciutadans amb iniciativa i compromís, que mirin cap al bé comú, cap a una convivència reeixida, és a dir, cap a una plenitud democràtica. Tot això ha de tenir un reflex més enllà de l'aula i l'escola, per constituir un embrió d'un compromís social, una motivació per estar atent a les necessitats de la societat, sigui en ajuda humanitària, de protecció mediambiental, d'activisme a favor dels drets humans o altres.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit de cultura i valors, pàg. 32-35</p>
Digital	<p>Dimensió ciutadania, hàbits, civisme i identitat digital</p> <p>Competència 11: Actuar de forma crítica i responsable en l'ús de les TIC, tot considerant aspectes ètics, legals, de seguretat, de sostenibilitat i d'identitat digital</p> <p>“Valorar des del punt de vista ètic els continguts que els usuaris difonen a la xarxa ha de ser un motiu de reflexió per evitar possibles ofenses, discriminacions i apologies d'ideologies considerades èticament reprovables tant les que es refereixen a entitats, com a col·lectius o a persones físiques. Així mateix, i pel que fa a qüestions legals, s'han de considerar les llicències que emparen tant els drets d'autoria de produccions pròpies com les produccions de tercers i, per tant, tenir nocions de la legislació respecte de les produccions digitals.”</p> <p>Competències bàsiques de l'àmbit digital, pàg. 73-75</p>

Annex 4

Portals i documents de referència

Portals de referència

Portal	Descripció	Adreça URL
Catàleg de protocols i marcs d'actuació	Pàgina del portal del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya que conté un llistat de documents relatius a salut, projectes educatius i protocols per a la millora de la convivència.	http://dom.cat/1jin
Coeducació i igualtat de gènere	Pàgina de la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (XTEC) que recull diversos recursos i materials de coeducació i igualtat de gènere.	http://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/coeducacio/
Comunitat educativa i entorn	Pàgina del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya sobre recursos de projectes educatius.	http://dom.cat/1jio
Consells escolars de centres	Pàgina del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya que aporta informació relativa al consell escolar de centre.	http://dom.cat/1jip
Educació intercultural	Pàgina de la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (XTEC) que recull diversos recursos i materials sobre el projecte d'educació intercultural.	http://xtec.gencat.cat/ca/projectes/intercultural/
Estudiar a Catalunya	Portal de la Generalitat de Catalunya d'informació i orientació de tots els estudis i tots els centres educatius no universitaris.	http://queestudiar.gencat.cat/ca/
Família i escola	Portal de la Generalitat de Catalunya d'informació sobre: escolaritat, educació en família i consells per a pares i mares.	http://familiaiescola.gencat.cat/ca/
Jove.cat	Portal de la Generalitat de Catalunya d'informació per als joves.	http://jovecat.gencat.cat/ca
Orientació educativa	Pàgina de la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (XTEC) que guia el treball professional i d'equip del professorat al servei de l'èxit escolar de l'alumne.	http://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/orientacioeducativa
Participació	Pàgina de la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (XTEC) que aporta recursos de sensibilització, bones pràctiques i estratègies de participació en el marc del projecte educatiu de centre.	http://dom.cat/1jiq
Salut a l'escola	Pàgina del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya per informar sobre campanyes i actuacions en l'àmbit de salut.	http://dom.cat/1jir

Portal	Descripció	Adreça URL
Servei Comunitari per als alumnes d'educació secundària obligatòria	Pàgina del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya per informar sobre el Servei Comunitari per a alumnes de l'ESO.	http://dom.cat/1jis
Tecnologies digitals per a l'aprenentatge	Pàgina del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya per donar a conèixer les diferents vies d'integració de les tecnologies digitals a tots els centres educatius.	http://dom.cat/1jit
Xarxa CB	Pàgina de la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (XTEC) de la Xarxa de competències bàsiques (Xarxa CB) formada per un equip de docents que desenvolupen el treball per competències als seus centres, elaboren instruments de suport per orientar els processos de reflexió i la gestió del currículum per competències bàsiques, i comparteixen processos d'autoavaluació.	http://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/xarxacb/

Documents de referència

Document	Descripció	Adreça URL
Competències per a una cultura democràtica	Document del Consell d'Europa (juny de 2016) que descriu un model conceptual de les competències que han de tenir els educands per poder participar efectivament en una cultura democràtica i convida de manera pacífica amb els altres, en societats democràtiques i culturalment diverses.	https://www.coe.int/en/web/education/competences-for-democratic-culture
Guies didàctiques per a la participació de joves	Documents diversos de l'UNICEF amb recursos i propostes d'activitats a l'aula per promoure la participació.	http://dom.cat/1jiu http://www.herramientasparticipacion.edu.uy/ http://dom.cat/1jiv
Marc de la competència global. PISA 2018	Document del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu de Catalunya que tradueix la publicació de l'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE), que presenta la competència global.	http://dom.cat/1jiw
Normativa de referència	<p>Decret 279/2006, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat i la regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya.</p> <p>Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.</p> <p>Resolució ENS/585/2017, de 17 de març, per la qual s'estableix l'elaboració i la implementació del projecte de convivència en els centres educatius dins el marc del projecte educatiu de centre</p> <p>Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu</p> <p>Resolució del Parlament Europeu, de 19 gener del 2016, sobre el paper del diàleg intercultural, la diversitat cultural i l'educació en la promoció dels valors fonamentals de la UE.</p>	http://dom.cat/1jix http://dom.cat/1jiy http://dom.cat/1jiz http://dom.cat/1jjo http://dom.cat/1jji
Orientació educativa	Document "L'orientació educativa i l'acció tutorial al llarg i en cada una de les etapes educatives i dels ensenyaments".	Pendent de publicació

Glossari

Acció tutorial	<p>Conjunt d'accions educatives que, en col·laboració amb les famílies, contribueixen a l'assoliment de les competències personals, emocionals i socials de l'alumne necessàries per poder desenvolupar el seu projecte personal, acadèmic i professional.</p> <p>L'acció tutorial és responsabilitat del conjunt de professors que intervenen en un mateix grup.</p>
Aprentatge al llarg de la vida (<i>lifelong learning</i>)	<p>Procés que té l'objectiu de millorar els coneixements, les competències i les aptituds amb una perspectiva personal, cívica, social o relacionada amb l'ocupació. Dura tota la vida i enriqueix la persona, al mateix temps que l'ajuda a desenvolupar-se en les situacions del seu entorn social i laboral.</p>
Avaluació formadora	<p>Avaluació que persegueix desenvolupar la capacitat de l'alumnat per autoregular-se. Es caracteritza per promoure que l'alumnat reguli: si s'ha apropiat dels objectius d'aprenentatge; si és capaç d'anticipar i planificar adequadament les operacions necessàries per fer un determinat tipus de tasques; i si s'hi s'ha apropiat dels criteris d'avaluació.</p>
Avaluació formativa	<p>Avaluació que dur a terme el docent, amb finalitat reguladora del procés d'ensenyament i aprenentatge. El seu objectiu és adaptar el procés didàctic dels docents a les necessitats d'aprenentatge dels alumnes.</p>
Carpeta personal d'aprenentatge	<p>Col·lecció d'evidències (materials, activitats, productes...) de l'aprenentatge efectuat. La carpeta d'aprenentatge o portafolis es construeix i reconstrueix al llarg del procés formatiu. És recomanable que estigui feta en format digital. Esdevé un instrument de comunicació pedagògica alumne-docent, evidencia el procés d'aprenentatge fet amb autonomia i en permet l'avaluació.</p>
Consolidació del coneixement	<p>Fase de l'aprenentatge que permet fixar els coneixements a través de la memòria a llarg termini.</p>
Equip docent	<p>Grup de personal docent del centre educatiu que intervé en el procés maduratiu i d'aprenentatge de l'alumne durant el curs escolar.</p>
Equips de centre	<p>Conjunt de professionals del centre educatiu que intervenen en el procés d'ensenyament i aprenentatge de l'alumne.</p>
Estratègies d'aprenentatge	<p>Processos d'adquisició de coneixements que guien les decisions i accions per aconseguir l'assoliment de competències.</p>
Interculturalitat	<p>En un context multicultural, interacció positiva i mútuament enriquidora entre diferents cultures.</p>

Metacognició	Activitat mental d'analitzar els propis processos i estratègies utilitzats per resoldre una tasca actual o passada.
Orientació educativa	Conjunt d'actuacions de l'equip docent, programades, sistematitzades i avaluades en el marc de la programació general anual de centre, per garantir el desenvolupament de l'alumne, l'assoliment de les competències i l'acompanyament personalitzat al llarg de la seva escolarització. L'orientació educativa s'adreça a tots els alumnes i és responsabilitat de tot el professorat.
Participació dels joves	Dret dels infants i joves a expressar les seves opinions i que siguin tingudes en compte en aquells assumptes que els afecten a nivell personal o general. Aquest dret és reconegut per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant (1989).
Recuperació del coneixement	Capacitat d'evocar o recordar coneixements adquirits.
Tècniques d'aprenentatge	Activitats específiques que es poden utilitzar de manera sistemàtica per assolir els coneixements i que s'aprenen a través de la pràctica, com, per exemple, subratllar, resumir, fer esquemes, fer mapes conceptuals, etc.
Transferència dels aprenentatges	Capacitat d'aplicar experiències i coneixements consolidats a la resolució de problemes en una situació. Comporta la capacitat de generalitzar i mantenir, al llarg del temps i de forma eficient, els coneixements i les habilitats apreses.